

HÖGSKOLAN
Dalarna

Lärarprogrammet

Examensarbete, 10 poäng

VT 2007

Kurs: Pedagogiskt arbete C

Skolk

– en undersökning om hur personal på en skola tänker kring ämnet

Uppsatsförfattare: Marie Karlsson

Handledare: Hanna Trotzig

Abstract

Författare: Marie Karlsson

Titel: Skolk- en undersökning om hur personal på en skola tänker kring ämnet

Examensarbete: Pedagogiskt arbete C, 10p

Handledare: Hanna Trotzig

Institutionen för humaniora och språk, vårterminen 2007

Skolk innebär olovlig frånvaro från skolan och det finns undersökningar som visar på att skolk är ett uttryck för ungdomens en i hög grad riskfylld livssituation där misslyckandet med skolan ofta leder till missbruk och kriminalitet. Det har visat sig att bland skolkarna finns både kriminalitet, droger, tobak, ungdomskriminalitet och andra problem överrepresenterat jämfört med icke skolkande elever. Det finns olika svar på var skolk beror på enligt vad som framkommer vid undersökningar bland elever, men den vanligaste orsaken är att bland eleverna som skolkade är det vanligt med bristande tillsyn från föräldrarna och missbruk hos föräldrarna, så kallade familjerelaterade faktorer. När det gäller skolrelaterade faktorer till skolk är bristen på uppmuntran att närvara i skolan en faktor som påverkar och andra förklaringar är missnöje med skolpersonal, lektioner och attityder hos personal och andra elever. Syftet med detta examensarbete är att utifrån kvalitativa intervjuer med rektor, lärare och personal inom elevhälsan undersöka hur skolkproblematik hanteras och vilka tankar som finns kring skolk.

För att få fram ett relevant underlag har jag som metod valt att göra en kvalitativ studie som står för forskning där datainsamlingen fokuserar på data i form av till exempel kvalitativa intervjuer. Jag har valt att intervjua personal på en skola i Mellansverige, år 6-9, och bland informanterna finns både lärare, rektor och personal ur elevhälsan. Jag har också använt mig av litteratur, rapporter och avhandlingar som berör skolk som jag applicerat på intervju svaren i analysen. Jag kom fram till att skolpersonalen visar en god vilja att arbeta för att elever inte ska skolka då det finns mycket negativt med ett sådant beteende. Dels är skolk en indikator på att något inte är bra kring eleven, oftast något på det sociala planet, och dels kan det leda till asociala beteenden som kriminalitet. Oro finns också för att en elev som skolkar påverkar andra att göra likadant och dessutom kan elever som skolkar få problem att sköta sitt arbete som vuxen. Dessutom har jag under arbetets gång utvecklat flera idéer kring fortsatt forskning på området.

Nyckelord: skolk, skola, skolpersonal, skoltrivsel, ungdomars hälsa, tonårsdepressioner

Innehållsförteckning

Förord	4
Bakgrund	5
<i>Syfte</i>	8
<i>Frågeställningar</i>	8
<i>Metod</i>	8
Litteraturgenomgång	11
<i>Kort litteraturöversikt</i>	11
<i>Perspektiv på skolk</i>	11
<i>Skolan som normsättare</i>	12
<i>Tonårsproblematik</i>	13
<i>Planering av skolarbete</i>	14
<i>Skolans arbetsmiljö</i>	14
<i>Skoltrivsel</i>	15
<i>Faktorer som påverkar psykisk hälsa</i>	15
<i>Dokumentation vid speciella stödåtgärder</i>	16
Resultat	18
Analys	33
Sammanfattning	38
Litteratur och källförteckning	39
Bilagor	41
<i>Bilaga 1</i>	41
<i>Bilaga 2</i>	42

Förord

Först och främst vill jag tacka de fem informanterna för att de tog sig tid att låta sig intervjuas så att jag kunde genomföra detta examensarbete.

Jag vill även tacka Lena som läst igenom texten och korrigerat den samt Birgitta som kommit med praktiska tips om formalia.

Ett varmt tack även till min dotter Sanna, som har haft tålamod med mig när jag varit försjunken i litteraturen eller suttit i timmar framför datorn.

Avslutningsvis tackar jag min mycket kunniga och tålmodiga handledare Hanna Trotzig. Utan hennes stöd hade denna uppsats inte blivit klar i tid.

Bakgrund

”Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov”.¹ Så inleds kapitlet *En likvärdig utbildning* i *Lpo94* och vidare går det att utläsa i samma text att ”skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen”.² Samtidigt ska undervisningen inriktas på att eleverna när de går ut årskurs nio har godkända betyg i alla ämnen, alltså blivit bedömda inom ramarna för vad som krävs för ett godkänt betyg inom varje specifikt ämne. Dessa kriterier finns i en nationellt fastställd kursplan i grundskoleförordningen samt i *Lpo94*.³ Här preciseras vad som krävs för att eleven ska uppnå de olika betygskategorierna och gäller den totala verksamheten och samtliga elever som ingår däri. Målen kan därför förstås som kriterier för en kollektiv verksamhet som inte baseras på individnivå.

Lärarnas uppdrag är inte lätt att genomföra med tanke på att de å ena sidan ska se till den enskilda elevens behov på det individuella planet och att de å andra sidan ska rätta sig efter betygsgränser som är ställda till elever som ett kollektiv. Dessutom har Sverige skolplikt när det gäller grundskolan och det betyder att eleverna inte har någon möjlighet att välja om de vill gå i skolan eller inte. Alla måste gå i skolan i nio år, även om de inte känner sig motiverade eller trivs i miljön. Den enskilde eleven är på så vis tvingad att vistas i en miljö där den är en del i en kollektiv grupp med elever som alla har samma krav på sig, att klara godkända betyg utifrån de fastställda betygsgränserna. Frågan är då hur stort utrymme det finns för individuella lösningar för den enskilde individen och hur lärarna ser på möjligheterna att anpassa studierna för elever som inte passar in i den kollektiva miljön som är basen i den svenska grundskolan.

Ett sätt som vissa elever tar till för att slippa skolan eller vissa lektioner är att skolka men den allmänna skolplikten gäller alla och skolk är inte tillåtet. På Skolverkets hemsida finns en definition på vad skolk är.

I den nya bestämmelsen används uttrycket "utan giltig anledning uteblir från skolarbetet", men till vardags används ofta ordet skolk. Elever i grundskolan har skolplikt och ska därför delta i den utbildning som anordnas om eleven inte är sjuk eller har annat skäl att utebli från skolarbetet.⁴

Ändå finns det elever som väljer att utebli från delar av eller hela undervisningen under skoldagen. Antalet elever som skolkat minst en gång under den senaste tioveckorsperioden var 34 procent bland flickorna och 29 procent bland pojkarna, visar en undersökning bland niondeklassare i Stockholm där 66 grundskolor med 6041 elever i år 9 ingick, enligt Karlberg och Sundell.⁵ En fråga som väcks är hur elevfrånvaron hanteras och hur personalen i skolan skulle vilja göra för att motivera de skolande eleverna att stanna kvar i skolan.

¹ *Lpo94: 1 Lärarens handbok*. (2002) Lärarförbundet. Sid. 10

² *Lpo94: 1 Lärarens handbok*

³ *Kursplaner och betygsgränser*

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=15&skolform=11&id=2087&ext=rald> (070417, kl. 14.06)

⁴ *Vårdnadshavare ska kontaktas vid olovlig frånvaro* <http://www.skolverket.se/sb/d/467/a/6787> (070517, kl. 14.30)

Lpo94: 1

⁵ Karlberg, Martin, Sundell, Knut. *Skolk. Sund protest eller riskbeteende?* FoU-rapport 2004:1. Sid. 7

I grundskoleförordningen, 8 a §, står det att

”Om en elev under 18 år utan giltig anledning uteblir från skolarbetet skall rektor se till att en kontakt upprättas mellan skolan och elevens vårdnadshavare.”⁶

Lagen gäller från 1 juli, 2006 och på skolverkets hemsida står att läsa

Bestämmelsen förtydligar en viktig del av det samarbete med elevens vårdnadshavare som följer av andra bestämmelser i skollagen och läroplanerna. Kravet på att eleven ska delta i skolarbetet finns för att eleven ska kunna nå målen för utbildningen. Det är också en förutsättning för att läraren ska kunna göra en riktig och rättvis bedömning av elevens kunskaper.⁷

Enligt lagen ska alltså vårdnadshavarna kontaktas då en elev uteblir från undervisningen och det verkar som om det enbart är för att eleven ska nå undervisningens mål. Vidare i texten står att läsa om vårdnadshavarnas och skolans ansvar för att komma tillrätta med olovlig frånvaro.

Vårdnadshavarna har ansvar för barnets uppfostran och har därmed det yttersta ansvaret för barnets beteende. Därför är det viktigt att vårdnadshavarna informeras om elevens skolsituation samt om en eventuell frånvaro. Att kontakta vårdnadshavare för omyndiga elever om frånvaron är en del av skolans ansvar för att komma tillrätta med olovlig frånvaro. Skolan måste pröva olika åtgärder för att få eleven att tillgodogöra sig undervisningen. Ett framgångsrikt arbete med att komma tillrätta med olovlig frånvaro underlättas om det finns rutiner för anmälan av frånvaro till skolan och för information till vårdnadshavaren om olovlig frånvaro.⁸

Utifrån dessa ramar för vilka skyldigheter skolan och vårdnadshavare har ansvar för ska parterna arbeta för att komma till rätta med elevens olovliga frånvaro. Detta ska dokumenteras i åtgärdsprogram där det sedan 1 juli, 2006 gäller enligt nedan.

(...)att särskilt stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. Beslut om särskilt stöd enligt detta kapitel fattas av rektorn, om inte något annat följer av 5 och 10 §§. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, skall rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, skall rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet skall det framgå vilka behoven är, hur de skall tillgodoses samt hur åtgärderna skall följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare skall ges möjlighet att delta när åtgärdsprogram utarbetas.⁹

Alla skolor har skyldighet att hjälpa den enskilde eleven att anpassa undervisningen efter elevens förutsättningar och behov.¹⁰ När det finns behov av anpassning finns nog olika tolkningar och bedömningar på hur skolpersonal bedömer att en elevs skolk är allvarlig och det skiljer sig säkert från fall till fall. Elever uteblir då och då från vissa lektioner av olika

⁶ Nya bestämmelser om frånvaro i skolformsförordningarna. SFS 2006:205.
<http://www.skolverket.se/sb/d/812/a/6806;jsessionid=96CD16543A59F32628DF0A6082422133>
(070517, kl. 14,50)

⁷ Ibid

⁸ Vårdnadshavare ska kontaktas vid olovlig frånvaro <http://www.skolverket.se/sb/d/467/a/6787>
(070522, kl.14, 55)

⁹ 1 § I 4 kap. 1 § andra stycket skollagen (1985:1100), SFS 2006:205 Nya bestämmelser i skolformsförordningarna <http://www.skolverket.se/sb/d/472/a/7057>. (070522, kl. 16,15)

¹⁰ Lpo94, Lärarens handbok

anledningar och man kan fråga sig vart gränsen går när det blir för mycket frånvaro. Hög frånvaro medför att eleven missar undervisning och kan få svårt att nå målen i betygskriterierna. Det är en del i det hela, men skolk kan också indikera på att det är något mer än själva skolsituationen som är fel och då finns det kanske anledning att reda ut det innan man kan få eleven studiemotiverad igen. Skolpersonalen har mycket att ringa in när det gäller en skolkande elev både socialt och kunskapsmässigt och det känns viktigt att analysera värderingar och uppfattningar som personalen har beträffande skolk. Tyngdpunkten kan kanske ligga på olika faktorer, till exempel på elevens förutsättningar att nå godkända betyg eller på elevens sociala utveckling. Det finns antagligen många tankar och idéer kring hur arbetet bör gå tillväga för att få bukt med skolk och skolpersonal har kanske till och med har framtidsvisioner om hur skolan kan förbättra sig när det gäller skolkproblematik.

Syfte

Syftet med detta examensarbete är att utifrån kvalitativa intervjuer med rektor, lärare och personal inom elevhälsan undersöka hur skolkproblematik hanteras och vilka tankar som finns kring skolk.

Frågeställningar

- Vad anses vara viktigt vid hantering av skolkande elever?
- Hur tolkas och hur bedöms att en skolkande elevs problematik är allvarlig?
- Vilka värderingar och uppfattningar finns beträffande skolk?
- Hur går man till väga för att få bukt med skolk?
- Vad finns det för tankar kring varför elever skolkar?

Metod

Val av metod

För att få fram ett relevant underlag har jag som metod valt att göra en kvalitativ studie som står för forskning där datainsamlingen fokuserar på data i form av till exempel kvalitativa intervjuer. Sådana intervjuer har så gott som alltid en låg grad av standardisering, det vill säga att intervjuaren ger informanten stort utrymme att svara med egna ord till skillnad från en kvantitativ intervju som mer är mätningar av datainsamling och statistiska bearbetnings och analysmetoder.¹¹

Syftet med att använda en kvalitativ intervjumetod var att upptäcka och identifiera egenskaper och beskafter hos till exempel informantens livsvärld eller uppfattningar som denne har när det gäller något problem inom undersökningsområdet. I denna form av intervju är både intervjuare och informant medskapare i samtalet och därför kan inte intervjuaren i förväg skapa svarsalternativen som i till exempel en enkätundersökning med kryssningsbara alternativ.¹² Det finns flera skäl till att jag valde att göra intervjuer. I första hand eftersom frågeställningarna var av sådan art där det var handlingar och handlingsmönster bland skolpersonalen jag ville få vetskap om. Under den kvalitativa intervjuens gång kunde nya trådar tas upp och frågetecken rätas för att förutsättningen att fånga informanternas synpunkter skulle bli så stor som möjligt. Ett annat skäl var att jag under en kvalitativ intervju kunde förklara mina frågeställningar närmare för informanten om något var oklart.

¹¹ Patel, Runa, Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Sid. 14, 78. Studentlitteratur

¹² Patel, Davidsson, sid 14, 78

Urval av informanter

Jag har valt att intervjua personal på en skola i Mellansverige, år 6-9. När det gäller de tre lärarna har jag valt sådana som är klassföreståndare eftersom det är de som har mest kontinuerlig kontakt med både elever och vårdnadshavare och de medverkar alltid vid elevvårdsplanering och elevvårdskonferenser. Jag har inte lagt någon vikt vid ålder eller i vilka ämnen läraren undervisar då det inte är relevant för mina frågeställningar. När det gäller elevhälsans personal har jag valt att intervjua en ur teamet för att få deras syn på elever som skolkar och för att se om de har en annan inställning eller något annat att tillföra än lärarna. Rektorn blev utvald eftersom det är intressant att få del av de tankar och idéer som den har som har det yttersta ansvaret för skolverksamheten.

Att alla informanter kommer från samma skolmiljö och arbetar tillsammans gör att de kan ha varit påverkade av varandra i tankesätt och handling när det gäller skolkande elever och dessutom diskuterar de säkert skolkande elever med varandra. Det kan också ha varit så att de var påverkade av skolledningens synsätt. Detta var något jag måste ta hänsyn till i min analys av svaren och jag har även ställt frågor under intervjun som rör visioner och önskemål om hur man kan förbättra hanteringen av skolkande elever för att få mer personliga svar.

Etiska ställningstaganden

Eftersom jag skulle använda mig av informationen jag fått av informanterna som material i min uppsats måste jag värna om deras integritet. Alla uppgifter jag fick måste behandlas konfidentiellt och inte lämnas ut till utomstående och det fick inte heller vara möjligt att identifiera en enskild individ när jag presenterade resultatet.¹³ Detta skulle informanterna upplysas om och likaså om att materialet skulle förstöras när uppsatsen är färdig. I informationsbrevet¹⁴ stod det också att informanten själv kunde välja om den vill medverka eller inte.

Det är mindre lätt att identifiera de medverkande när en större grupp intervjuas än i en liten och problemet i min undersökning var att vissa av informanterna hade en utpekad position som gjorde att det är svårt att inte avslöja identiteten, till exempel rektor eller en personal från elevhälsan som det bara finns en av på skolan. När det gäller lärarna löstes problemet delvis genom att kalla dem L1, L2 och L3 och när det gällde elevvårdspersonalen, (E), så preciserade jag inte vad denna person hade för anställning utan endast att den tillhörde elevvårdsteamet där skolsköterska, kurator, assistenter och speciallärare ingår under elevhälsans rektor. När det gällde rektorn (R) gick det inte att avkoda dennes identitet för personalen på skolan där intervjuerna skedde, men eftersom uppsatsen kommer att behandla en skola i Mellansverige så bör identiteten vara skyddad när det gäller andra utanför skolan som ska läsa uppsatsen. Jag informerade rektorn om dilemmat men rektorn hade inget emot att delta.

¹³ Patel, Davidson, sid. 60

¹⁴ Se bilaga 1

Genomförandet

Jag konstruerade en intervjumall¹⁵ med rubriker och punkter under med frågor som skulle ge svar på mina frågeställningar. Innan jag genomförde intervjuerna lämnade jag ut ett informationsbrev¹⁶ till informanterna där jag upplyste om uppsatsens syfte i enighet med Högskolan Dalarnas forskningsetiska nämnds anvisningar¹⁷. Informationen som informanterna fick innan intervjun måste vara väl genomtänkt då den skulle förklara syftet med intervjun, men samtidigt fick innehållet inte vara utformat så att informanternas svar skulle påverkas. Det var deras tankar och idéer jag ville få fram, inte svar som var påverkade av min faktainsamling kring ämnet eller mina egna tankar.

Intervjuerna gick till så att jag träffade informanterna en och en och spelade in hela intervjutillfället. Jag utgick från den intervjumall jag konstruerat, men eftersom intervjumetoden kan jämföras med ett samtal där både informanten och intervjuaren medverkar till resultatet i en dialog, fungerade mallen snarare som en utgångspunkt. Jag valde denna ostrukturerade form av observation under intervjun, eftersom jag ville få personliga svar på mina frågor och få fram så mycket information som möjligt kring problemområdet.¹⁸

Direkt efter att intervjuerna renskrev jag dem och råmaterialet lämnades sedan till respektive informant för genomläsning och möjlighet till revidering för att sedan omarbetas till en redovisande del i examensarbetet.

¹⁵ Se bilaga 2

¹⁶ Se bilaga 1

¹⁷ Högskolan Dalarnas forskningsetiska nämnd. <http://www.du.se/upload/5175/Hum-sam.pdf> (070606)

¹⁸ Patel, Davidson, sid. 94

Litteraturgenomgång

Kort litteraturöversikt

För att få en bild av vad skolk kan bero på, vad som kan inverka på en elev så att den börjas skolka och förslag på åtgärder för att få bukt med skolk, har jag valt ut ett antal böcker och rapporter. Karlberg och Sundell har gjort en undersökning som heter, *Skolk. Sund protest eller riskbeteende?*¹⁹ och där redovisas hur elever i Stockholm svarat på varför de skolkar och vad det beror på. En liknande undersökning har Margareta Lindén- Boström och Carina Persson gjort som är en studie om tonåringars psykiska hälsa och skoltrivsel, men som också tar upp orsaker till skolk.²⁰ Den psykiska hälsan hos tonåringar och då framförallt depressioner skriver Gunilla Olsson om i sin bok, *Depressioner i tonåren –ung, trött och ledsen.*²¹ Olsson skriver om att depressioner kan leda till koncentrationssvårigheter i skolan och skolk, men också om föräldrarna till depressiva barn som kan känna sig misslyckade i sin föräldraroll trots att de egentligen uppfyllt sin föräldraroll väl. Ofta får tyvärr dessa föräldrar ett bemötande som bekräftar deras känsla av misslyckande när de söker hjälp.²² Föräldrar får ibland pekpinna från skolan också, att de inte sköter sin föräldraroll, och skolans roll som vägledare och normsättare för föräldrarna skriver Åsa Bartholdsson om i artikeln, *På jakt efter rätt inställning –att fostra positiva och reflekterande elever i en svensk skola.*²³ Bartholdsson refererar på ett kritiskt sätt till Lindell och Hartikainens bok, *Vart går gränsen? Värdegrunden i praktiken*, som egentligen handlar om hur skolpersonal ska hantera konflikter och mobbing, men som även upp hur skolan ska vägleda föräldrar.

Susann Häggqvist menar att skolk, eller elevfrånvaro, kan vara ett mått på skolans arbetsmiljö och elevernas hälsa. Om detta skriver hon i artikeln, *Elevfrånvaro. Ett mått på skolans arbetsmiljö och elevers hälsa*, och visar på olika orsaker till skolk som har samband med arbetsmiljön och hälsan hos eleverna.²⁴ När elever har behov av särskilt stöd ska skolan upprätta åtgärdsprogram och om åtgärdsprogram och hur skolpersonal ser på dem har Lisa Asp-Onsjö, skrivit om i sin avhandling, *Åtgärdsprogram- dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun.* Meningen med åtgärdsprogram är att både elever, vårdnadshavare och skolan ska vara delaktiga i dem och inte bara se till den ensidiga fokuseringen på elevens individuella prestationer utan även beakta den pedagogiska miljön.²⁵ Kanske kan trivsel och arbetsmiljö, som Häggqvist skriver är viktigt för elevnärvaron, vara en del av åtgärdsprogrammen.

Perspektiv på skolk

De flesta är eniga om att skolk innebär olovlig frånvaro från skolan och det kan sägas att grovt sett finns det två olika konkurrerande synsätt på vad skolk är, enligt Karlberg och Sundell. Det ena är att skolk betraktas som en sund reaktion, en berättigad protest mot en skola som inte kan tillgodogöra elevernas behov och som inte förmår att ge dem arbetsglädje. Det andra

¹⁹ Karlberg, Martin, Sundell, Knut. *Skolk. Sund protest eller riskbeteende?* FoU-rapport 2004:1

²⁰ Margareta Lindén- Boström, Carina Persson. "Tonåringars psykiska hälsa." Ur rapportserien *Liv och hälsa ung i Örebro län 2005*. Samhällsmedicinska enheten. Örebro läns landsting

²¹ Olsson, Gunilla (2004) *Depressioner i tonåren –ung, trött och ledsen*. Gothia

²² Olsson, sid. 155

²³ Bartholdsson, Åsa "På jakt efter rätt inställning –att fostra positiva och reflekterande elever i en svensk skola". Ur *Skolkulturer*. (2003) Red. Persson, Anders. Studentlitteratur AB

²⁴ Häggqvist, Susanne. *Elevfrånvaro. Ett mått på skolans arbetsmiljö och elevers hälsa*. Arbetslivsinstitutet. Ur rapportserien *Arbete och hälsa* nr 2000:7.

²⁵ Häggqvist, sid. 25

synsättet är att skolk är ett uttryck för ungdomens en i hög grad riskfylld livssituation där misslyckandet med skolan ofta leder till missbruk och kriminalitet. Karlberg och Sundell skriver att detta ska ses som en ram som kan innehålla många varianter på temat. Vidare skriver de att uppfattningen om vad det är som gör att en elev skolkar varierar och även graden av allvar i handlingen som sådan, eftersom elever skolkar av många olika anledningar och med olika resultat därav.

Skolk kan bero på många olika saker och i texten ovan nämns att skolk kan betraktas som en sund reaktion. Enligt Karlberg och Sundell ska skolk inte betraktas som en sund reaktion på brister i skolan utan utifrån resultaten som undersökningen redovisar, ses som en markör för en generell asocial karriär.²⁶ Det visade sig att bland skolkarna fanns både kriminalitet, droger, tobak, ungdomskriminalitet och andra problem överrepresenterade jämfört med icke skolkande elever.²⁷ I Karlberg och Sundells undersökning framkommer att bland eleverna som skolkade var det vanligt med bristande tillsyn från föräldrarna och missbruk hos föräldrarna hörde till de faktorer som starkast hörde samman med skolk, så kallade familjerelaterade faktorer. När det gällde skolrelaterade faktorer till skolk var bristen på uppmuntran att närvara i skolan en faktor som påverkade och andra förklaringar var missnöje med skolpersonal, lektioner och attityder hos personal och andra elever. Avsaknad av konsekvenser vid skolk var också en anledning till att elever skolkade enligt Karlberg och Sundell, men det var de kamratrelaterade faktorerna som mest påverkade de skolkande eleverna eftersom 70-80 procent av all skolk skedde i grupp. Karlberg och Sundell menar att detta hänger samman med att elever som skolkar generellt är mer känsliga för gruppsyck. Karlberg och Sundell säger att många elever som skolkar kännetecknas av låg självkänsla, lägre uppfattning om de egna skolprestationerna och ökad känslighet för att misslyckas i skolan. I övrigt fanns en del individrelaterade problem representerade i undersökningen som till exempel störande beteenden och språksvårigheter.²⁸

I Karlbergs och Sundells avhandling står att läsa att longitudinell forskning kring elever som skolkar visar att de även som vuxna har problem. De har till exempel svårare att hantera arbete och äktenskap. De har fler skilsmässor, byter jobb oftare och är oftare beroende av socialbidrag och skolk är den viktigaste indikationen på att personen kan hamna i kriminalitet och missbruk senare i livet.²⁹ Trots att tidigare forskning visar på att skolk är relativt vanligt i Sverige saknas det i stort sett undersökningar om vad som kännetecknar elever som skolkar³⁰, men det finns ändå forskning som pekar på olika anledningar.

Skolan som normsättare

Åsa Bartholdsson är en forskare som intresserat sig för idéer som finns inom skolans institutionella ram, om vilka kvalitéer en elev bör besitta. Hennes arbete bygger på den socialantropologiska metod som kallas för deltagande observation och det innebär att hon deltagit i verksamheten i en förskoleklass under ett år samt varit i kontakt med elever och lärare från förskoleklass till årskurs nio.³¹ Hon diskuterar i en artikel arbetet i skolvardagen med att stimulera eller disciplinera elever till en viss typ av person och säger att det handlar om en fostranaspekt och om hur maktförhållanden gestaltar sig i vardagspraktiken. Det

²⁶ Karlberg, Sundell, sid. 5

²⁷ Karlberg, Sundell, sid. 32

²⁸ Karlberg, Sundell, sid. 9-10

²⁹ Karlberg, Sundell, sid. 11

³⁰ Karlberg, Sundell, sid. 12

³¹ Bartholdsson, sid. 121-122

Bartholdsson skriver om handlar om skolans uppdrag i förhållande till individen.³² Skolan har ett uppdrag att fostra goda samhällsmedborgare och verksamheten ska ske i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar som återfinns i skollagen.³³ Utifrån läroplanen framträder skolan i sina styrdokument som en skola som sätter fokus på trygghet, självkänsla och unika förutsättningar samtidigt som skolan är målstyrd, vilket innebär att skolan står för en tilltagande individualisering av eleverna. I styrdokumentet betonas skolans roll som föräldrastödjare där skolan i viss utsträckning framstår som en allomfattande normsättare och där lärarens uppgifter överlappar eller ersätter föräldrarnas.³⁴ Tendenser till skolan som normsättare har Bartholdsson stött på under sitt fältarbete på skolor. Kommentarer som ”Dagens föräldrar är den här generationen som växte upp med fri uppfostran” sade en lärare eller ”Dom vet inte hur man sätter gränser och känner sig osäkra i sin föräldraroll.”³⁵ Lärarna får rollern som experter som ska ge budskap till lekmanaföräldrar för att de ska medverka till ett ordnat disciplinerande av barnen.³⁶ Kanske kommer barnen i kläm mellan skolans normer och föräldrarnas. Kanske skolans framtoning som skapare av ordning och trygghet för barnen gör att föräldrarna känner sig misslyckade i sina roller. Detta bekräftar Bartholdsson när hon diskuterar den litteratur och nya ”program” som nu finner en nisch i skolvärden. Lärarnas resonemang om föräldrarna som otillräckliga får stöd i handböcker som till exempel i Lindell och Hartikainens bok, *Vart går gränsen? Värdegrunden i praktiken*, där författarna beskriver ”vuxenskapets infantilisering” och ”förflackning av etik och moral” som viktiga samhällstendenser som leder till barns destruktiva beteenden. Lösningen enligt författarna till boken är ett undervisningsmaterial för lärarna att använda för olika fostrade syften i skolan, skriver Bartholdsson.³⁷

Om man läser Lindell och Hartikainens bok kan noteras att Bartholdssons iakttagelser är riktiga. Visserligen rör materialet i boken hur skolan ska hantera mobbing och konflikter, men det lyser igenom att föräldrarnas roll ska vara styrd av skolan genom krav och upprättande av kontrakt som skolan utformat.³⁸ Samtidigt skriver författarna att skolan mer systematiskt bör utnyttja normsändare i skolarbetet och de menar då sådana människor som har stark status hos eleverna såsom föräldrar, far- och morföräldrar, idrottsledare eller andra.³⁹

Tonårsproblematik

Gunilla Olsson skriver i sin bok, *Depressioner i tonåren –ung, trött och ledsen*, om orsaker till skolk som föräldrarna många gånger inte råder över och redan känner sig misslyckade över i sin föräldraroll även om de varit så goda föräldrar som man kan begära.⁴⁰ Olsson skriver om att det händer mycket i tonåren och föräldrarna kan tycka att deras tonåring är mycket påfrestande men att man inte får glömma att det mycket som händer kring tonåringen under den perioden i livet. Kroppen förändras vilket leder till frågor om man är normal eller inte, det är viktigt att vara accepterad och tillhöra någon from av grupp och tonåringen börjar bli självständig och ska bryta sig loss från föräldrarna på väg in i vuxenvärlden. Även om kompisar upplevs som mycket viktiga för tonåringen är vuxenkontakten mycket viktig och det är en god relation till föräldrarna som minskar risken för att utvecklingen inte ska gå bra.⁴¹

³² Bartholdsson, sid. 125

³³ Skollagen (1985:1100, 1 kap. § 2)

³⁴ Bartholdsson, sid. 125

³⁵ Bartholdsson, sid. 126

³⁶ Bartholdsson, sid. 126

³⁷ Bartholdsson, sid. 127

³⁸ Lindell och Hartikainen, sid. 57, 66

³⁹ Lindell och Hartikainen, sid. 25

⁴⁰ Olsson, sid. 155

⁴¹ Olsson, sid. 9-11

Enligt Olsson kan ibland en ung människa bli deprimerad utan några synbara orsaker, men det är oftast långvariga nötande påfrestningar som leder till tillståndet och då har personen i fråga förändring i både känslan, förmågan att koncentrera sig, och i grundläggande kroppsliga funktioner som energi, sömn och matlust.⁴² Olsson skriver vidare att under en lång process kanske de vuxna i omgivningen inte uppmärksammar att något är på väg att hända och det är ofta i skolan som de första tecknen märks. I skolan krävs inläring och koncentration och eleven kan fungera som vanligt i samspel med lärare och kamrater men får svårt att sitta för sig själv och läsa in kunskap från böcker. Det som eleven läser fastnar inte i minnet och den ger kanske upp och struntar i hemuppgifter. Detta leder i sin tur till påpekanden från lärare, resultaten försämras och betygen sjunker och föräldrarna blir missnöjda för att skolarbetet missköts. Om depressionen fördjupas kan eleven inte längre vara tillräckligt koncentrerad på lektionerna för att följa med i undervisningen och det brukar leda till att eleven drar sig för att gå till skolan.⁴³

Olsson skriver också att det är lätt att depressiva tonåringar kommer i konflikt med föräldrar och lärare eftersom de vuxna inte vet orsaken till att tonåringen är irriterad och besvärlig. Läraren kanske går i strid med eleven och det kan i sig leda till skolk eftersom tonåringen inte klarar av situationen.⁴⁴ Det är ofta en lärare som reagerar på att tonåringen inte fungerar och tar initiativ till att tonåringen får hjälp. Ibland är det skolsköterska som upptäcker depressionen vid ett hälsosamtal eller ett spontant besök på grund av något kroppsligt besvär.⁴⁵ Signaler från tonåringen som kan betyda depression är viktiga att uppmärksamma och ta på allvar om man ser till Karlbergs och Sundells avhandling. Resultaten i deras undersökning från Stockholms droginventering år 2000, visar att de som skolkat trivdes något sämre i skolan, upplevde sig ha mindre kontroll över sin situation i skolan, hade mindre uthållighet, oftare var arga och irriterade än de elever som inte skolkade.⁴⁶ Dessa tecken stämmer väl in på Olssons beskrivning av depressiva tonåringar.

Planering av skolarbete

Förutom vikten av att en deprimerad tonåring behöver ha ett tryggt liv med regelbundna goda vanor när det gäller mat, sömn, vila och aktivitet behöver tonåringen få hjälp med att planera skolarbetet, skriver Olsson. Skolarbete ska planeras över veckan för att minska stressen och man ska vara observant på att inläringssvårigheter kan bli en svår stressfaktor och se till att tonåringen får rimlig hjälp i skolan. Det är också viktigt att det planeras en studiegång som inte blir för krävande enligt Olsson.⁴⁷

Skolans arbetsmiljö

Skolk, eller elevfrånvaro, som Susann Häggqvist kallar det, kan vara ett mått på skolans arbetsmiljö och elevernas hälsa. Det främsta skälet till skolk är skolans innehåll och utformning enligt högstadiel elever som ingått i en undersökning om varför elever skolkar skriver Häggqvist. Elever anger som återkommande orsaker att undervisningen inte känns meningsfull, att den är jobbig och krävande och att man har svårt att hänga med. Att det inte förekommer någon frånvarokontroll anges också som orsak och många elever skolkar någon

⁴² Olsson, sid. 15

⁴³ Olsson, sid. 17

⁴⁴ Olsson, sid. 30

⁴⁵ Olsson, sid. 85

⁴⁶ Karlberg, Sundell, sid. 32

⁴⁷ Olsson, sid. 81

dag före prov eller för att slippa prov.⁴⁸ Häggqvists undersökning visar också att det finns skillnader i skolmiljön på vad som påverkar flickor och pojkar. Flickorna orienterar sig i större utsträckning mot vuxna och har mer eller mindre outtalade förväntningar på de vuxna. Flera av orsakerna till skolk bland flickorna berodde på situationer där de vuxna inte infriade flickornas förväntningar på beteende, skriver Häggqvist.⁴⁹ Pojkarna skolkade mer för att de kände obehag av något i skolan som till exempel känsla av utanförskap eller slagsmål och alltså hade ett samband med andra elever snarare än med relationer till vuxna.⁵⁰

Resultatet i Häggqvists undersökning visar att skolans arbetsmiljö är en viktig del i orsakerna till varför elever skolkar och att det krävs olika förhållningssätt för att förhindra ohälsa för flickor respektive pojkar. Frånvaro är en signal på obalans, enligt Häggqvist, som om den inte uppmärksammas av både eleven själv och dess omgivning kan leda till kroppsliga besvär där symtomen kan vara stress. Frånvarons orsaker ska sättas in i ett sammanhang tillsammans med eleven och då kan situationen bli hanterbar och kunskapen meningsfull för elevens fortsatta utveckling och skolgång.⁵¹ Häggqvist nämner dock inget om föräldrarnas roll i sammanhanget.

Skoltrivsel

Det finns en studie om tonåringars psykiska hälsa gjord av Margareta Lindén- Boström och Carina Persson som liksom Häggqvists undersökning visar på hur viktigt det är att eleverna trivs i skolan och hur mycket otrivsel påverkar den olovliga frånvaron.⁵² Lindén- Boström och Persson skriver att elever tillbringar en stor del av sin vakna tid i skolan och i likhet med att vuxna i arbetslivet ska ha en god arbetsmiljö ska även elevers arbetsmiljö vara bra ur såväl fysisk som social synpunkt och bidra till psykisk hälsa.⁵³ Lindén- Boström och Perssons undersökning visar att skolk har samband med psykisk hälsa, för bland dem som brukar skolka är känslan av nedstämdhet minst dubbelt så hög som bland dem som inte skolkar.⁵⁴

Faktorer som påverkar psykisk hälsa

Lindén- Boström och Persson visar också på flera faktorer som påverkar ungdomars psykiska hälsa som till exempel fritidsvanor. De ungdomar som tillbringar mycket tid vid datorn, har generellt mycket högre andel av nedstämdhet än andra. De som sitter mer än 10 timmar per vecka framför datorn visar högre grad av nedstämdhet än dem som sitter kortare tid men samtidigt visar det sig att de som inte alls sitter vid datorn och då främst pojkar, också är förknippade med nedstämdhet.⁵⁵ Även grad av fysisk aktivitet påverkar ungdomarnas psykiska hälsa då nedstämdhet är vanligare bland dem som inte eller sällan ägnar sig åt fysiska aktiviteter på fritiden än bland dem som är fysiskt aktiva. Detta mönster är mer uttalat hos flickor än hos pojkar skriver Lindén- Boström och Persson. Måltidsvanorna skiljer sig mellan de elever som uppgett att de varit nedstämda jämfört med dem som sällan/aldrig varit det. De elever som har regelbundna matvanor, det vill säga de som äter frukost, lunch och kvällsmat varje dag, lider i mycket mindre utsträckning av nedstämdhet än de som inte har regelbundna matvanor.⁵⁶ Matvanor och nedstämdhet tar även Olsson upp i sin bok då hon

⁴⁸ Häggqvist, sid. 3

⁴⁹ Häggqvist, sid. 18

⁵⁰ Häggqvist, sid. 11

⁵¹ Häggqvist, sid. 19

⁵² Lindén- Boström, Persson, sid. 20-21

⁵³ Lindén- Boström, Persson, sid. 20

⁵⁴ Lindén- Boström, Persson, sid. 21-22

⁵⁵ Lindén- Boström, Persson, sid. 23

⁵⁶ Lindén- Boström, Persson, sid. 25

skriver att det är vanligt att depressiva ungdomar kan få aptiten rubbad uppåt eller neråt. Det mest förekommande är dock att aptiten går ner och det är vanligt att flickor som utvecklar anorexia nervosa även lider av depression. Det är många gånger svårt att i efterhand veta vad som kom först, skriver Olsson, men oavsett vilket som är fallet måste båda tillstånden behandlas.⁵⁷

Precis som i Karlbergs och Sundells undersökning visar det sig i Lindén- Boströms och Perssons undersökning att det finns ett starkt samband mellan psykisk ohälsa och drogkonsumtion. Andelen bland dem som ofta/alltid känt sig nedstämda är klart högre bland dem som ofta är berusade och likaså gäller det för dem som röker dagligen och även för dem som använde narkotika där nedstämdhet är dubbelt så vanligt som hos dem som inte använde narkotika.⁵⁸

Dokumentation vid speciella stödåtgärder

Skolan ska utarbeta åtgärdsprogram⁵⁹ om en elev behöver speciella stödåtgärder om behov finns som vid t ex olovlig frånvaro. Lisa Asp-Onsjö har gjort en fallstudie i en kommun där hon studerat hur processen går till när personalen utformar åtgärdsprogram och om det leder till en förbättrad skolsituation för eleverna.⁶⁰ Begreppet åtgärdsprogram har funnits sedan 1974 då SIA-utredningen⁶¹ pekade på att skolan måste förändra sina insatser för att förbättra situationen för de elever som var i behov av särskilt stöd, skriver Asp-Onsjö. Hon skriver också att detta skilde sig från tidigare synsätt då det framförallt hade varit eleven som skulle anpassa sig till skolan.⁶² Det nya som skulle ingå i åtgärdsprogrammen var att undervisningen skulle vara i fokus liksom variationen av arbetsformer och arbetssätt samt relationen mellan lärare och elev och även gemenskapen elever emellan, enligt Asp-Onsjö. Skyldighet att utarbeta skriftliga åtgärdsprogram skrevs in i grundskoleförordningen 1994 och sedan år 2000 är denna skyldighet reglerad i samtliga förordningstexter.⁶³

Även om fokus enligt SIA-undersökningen skulle vara inriktade på skolans utformning och anpassning till eleven visar en enkätstudie som utförts på uppdrag av skolverket att personal i grundskolan tycker att åtgärdsprogrammets utformning mest är inriktad på vad som kan anses vara kompensation av elevers brister, enligt Asp-Onsjö. Hon skriver också att skolans problematik som ligger inbäddad i skolans verksamhet sällan beaktas och denna ensidiga fokusering på elevens individuella prestationer utan beaktande av den pedagogiska miljön, kan leda till att krav på förändringar av pedagogiken inte synliggörs. För att motverka individfokusering bör åtgärdsprogram ses som ett lagarbete, skriver Asp-Onsjö.⁶⁴ I sin bok tar Asp-Onsjö också upp en studie publicerad av Skolverket, 2003, där pedagogisk differentiering beskrivs som en balansakt mellan individuellt anpassad pedagogisk verksamhet och en kollektiv sådan med fokus på samarbete. I samma studie riktas kritik mot åtgärdsprogram då det visat sig att många elever känner att de inte kan påverka innehållet i åtgärdsprogrammen och inte alltid har förstått innehållet i dem, skriver Asp-Onsjö. Dock tar studien även upp

⁵⁷ Olsson, sid.38-39

⁵⁸ Lindén- Boström, Persson, sid. 26-29

⁵⁹ 1 § I 4 kap. 1 § andra stycket skollagen (1985:1100), SFS 2006:205 *Nya bestämmelser i skolförordningarna* <http://www.skolverket.se/sb/d/472/a/7057>. (070606, kl. 18,57)

⁶⁰ Asp-Onsjö, Lisa (2006) *Åtgärdsprogram- dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun*. Göteborgs universitet.

⁶¹ SOU 1974:53, (SIA, Utredningen om skolans inre av Utbildningsdepartementet.)

⁶² Asp-Onsjö, sid. 25

⁶³ Asp-Onsjö, sid. 26

⁶⁴ Asp-Onsjö, sid. 26

positiva aspekter som till exempel effekten av att åtgärdsprogrammen skapar en arena för diskussioner och pedagogiska samtal.⁶⁵

⁶⁵ Asp-Onsjö, sid. 27

Resultat

Under ovanstående rubrik redovisas intervjuresultaten. Informanternas svar är sammanställda under fem rubriker utifrån intervjumallens⁶⁶ frågor. Lärarna kallas L1, L2 och L3, personal från Elevhälsan tituleras E och rektorn R.

Hantering av skolkande elever

På den första intervjufrågan, som rör vad som anses viktigt vid hantering av skolkande elever såsom bemötande av elev och föräldrar, kartläggning kring eleven samt samarbete på skolan talar informanterna mycket om föräldrakontakter och vikten av ömsesidigt ansvar, både från skolan och från föräldrarnas sida. L1 tycker att man måste ta tag i problemet direkt det uppdragas.

Det är viktigt att ta tag i problemet direkt det uppdragas och försöka ta reda på vad det beror på att eleven skolkar. Skolk får inte fortgå, det gäller att ta tag i det direkt och även kontakta föräldrarna omgående, som förälder vill jag veta hur det är med mitt barn. Det är viktigt att man som förälder har den tryggheten att skolan talar om ifall ens barn är borta på samma vis som det är viktigt att föräldrarna meddelar skolan när barnet är sjukt eller behöver vara ledigt.⁶⁷

Även L2 framhåller att det är viktigt med tidig föräldrakontakt men om det rör sig om enstaka skolktimmar kan det räcka med att läraren har ett samtal med eleven i fråga för att få slut på skolket. L2 säger också att det beror på vilken elev det är hur man går till väga.

Jag tycker att föräldrakontakten är viktig och att skolan på ett tidigt stadium kallar till möte där anledningar till skolket diskuteras och där man försöker hitta lösningar hur man kan hjälpa eleven att komma tillbaks och trivas i skolan. Rör det sig om ”ströskolk” kan det räcka med att läraren pratar enskilt med eleven för att få den att förstå att man inte kan göra så, men om skolket är återkommande ska man sammankalla till ett möte med föräldrarna. Det är inte roligt att bli uppmärksam på sådana här möten, det är lättare att gå på lektioner i stället. Informanten säger också att hur man gör, beror på vilken elev det är.⁶⁸

R tycker att det är viktigt att ställa sig frågan varför en elev skolkar. Skolk kan vara olika signaler, det kan till exempel vara ett rop på hjälp, att något kring eleven inte är bra. Föräldrarna har rätt att få veta om deras barn skolkar men R säger också att det kanske inte alltid är det bästa att direkt kontakta föräldrarna, för det kan ge omvänd effekt. Det kan vara bättre att först låta eleven förklara sig och få en chans att bättra sig, det skapar förtroende.

Min första tanke när en elev skolkar är, varför. Vad finns det för anledning till skolket? Det finns elever som vill att det ska synas att de skolkar, att det är ett rop på hjälp och det finns elever som hakar på andra som skolkar. Jag tycker att det som är bra på en mindre ort är att det går snabbare att kartlägga eleverna och man har bättre kontakt med föräldrarna. Man känner de flesta och föräldrarna har rätt att få reda på om deras barn skolkar. Men så fungerar det inte jämt för det kan få omvänd effekt och det är inte säkert att det blir ett bra samarbete med eleven om läraren ringer hem och ”tjallar” direkt. Man ska ge eleven en chans att förklara sig och bättra sig först. Att skapa ett förtroende. Men om det inte fungerar måste man kontakta föräldrarna och det får inte ta lång tid innan föräldrarna kontaktas. Egentligen skulle man ha en gemensam policy på skolan, så att alla gör lika, det har vi inte idag. Det är också viktigt att

⁶⁶ Se bilaga 2

⁶⁷ L1

⁶⁸ L2

samarbetet mellan skolledning, elevvårdsteam och lärare fungerar bra så att saker inte händer ovanför lärarnas huvuden, då blir det svårt att arbeta.⁶⁹

En annan informant, L3, är också inne på samma tankar när det gäller bemötande av skolkande elever.

För det första är det viktigt att göra eleven uppmärksam på att lärarna märker att eleven är borta. Att de inte tror att de kan vara borta utan att någon bryr sig eller märker det. För en del elever räcker det att de ser att skolket uppmärksammas, då slutar dem. När det gäller föräldrakontakt tycker jag inte att föräldrarna ska kontaktas direkt för det handlar om att bygga upp ett förtroende med eleven. Går det att få slut på skolket bara genom att uppmärksamma det, då behöver man inte gå vidare, man skapar ett förtroendekapital. Eleverna är mitt emellan barn och vuxenvärlden och behöver få träning i att ta eget ansvar. Men blir det upprepade tillfällen, då måste föräldrarna kontaktas.⁷⁰

Alla de tre intervjuade lärarna poängterar att det är viktigt att det finns fungerande rutiner kring hur frånvaro noteras, för att klassföreståndarna ska ha en möjlighet att ha kontroll på alla elever. På en högstadieskola är det många lärare som undervisar eleverna och det är viktigt att frånvarorapporteringen från varje lärare fungerar. L2 talar om hur viktigt det är att lärarna har tillgång till översikt över alla klassers skolk för att hitta eventuella mönster bland eleverna som skolkar.

Det är viktigt att man har översikt över alla klasser, inte bara den egna, för ofta kan det vara så att en skolkande elev låter bli att gå på lektioner tillsammans med elever från andra klasser. De kanske har olika scheman eller har gemensamma intressen som lockar mer än skolarbetet. Genom att ha översikt över alla klasser kan man snabbt kartlägga vilka elever som skolkar tillsammans och börja arbeta med dem. Klassföreståndarna kan då också hjälpas åt att hålla ordning på dessa elever. För att det ska fungera måste alla vara noga med att föra in frånvaron varje dag.⁷¹

L1 tycker att det är viktigt att alla rapporterar frånvaron ordentligt men också att man har muntlig dialog kring elevernas frånvaro.

Att alla sköter rapporteringen av frånvaron är viktigt, och att lärarna även har muntlig kontakt. Det är lättare att skapa sig en bild av hur eleven skolkar. En elev kanske alltid kommer för sent och en annan kanske försvinner efter halva lektionen.⁷²

Samma sak säger L3 och menar att frånvarorapporteringen måste fungera om klassföreståndarna ska kunna ha kontroll över sina elever.

Att frånvarorapporteringen fungerar är bland det viktigaste för att klassföreståndarna ska kunna ha kontroll på eleverna i klassen och då vet också eleverna att det snabbt kommer fram om de har skolkat.⁷³

⁶⁹ R

⁷⁰ L3

⁷¹ L2

⁷² L1

⁷³ L3

När blir skolk allvarligt?

Den andra huvudfrågan i intervjun berör hur personalen tolkar och bedömer om en elevs ogiltiga frånvaro är allvarlig. L3 har inställningen att skolk alltid är negativt eftersom det leder till att eleven missar undervisning.

Skolk alltid är allvarligt, det är fel sätt av eleverna att reagera på för det slår tillbaka på dem själva. Även om skolk kan vara en varningssignal till skolan om att något inte fungerar med till exempel en lärare, så straffar eleven samtidigt sig själv mest genom att skolka eftersom eleven förlorar kunskap.⁷⁴

E har erfarenheten att elever som skolkar inte tycker att det är bra och att motivet till att de skolkar ofta är att det inte fungerar med någon lärare.

Elever som skolkar verkar inte tycka att det är ok egentligen, men att motivet till varför de skolkar oftast är att det är någon lärare som är tråkig eller besvärlig.⁷⁵

R: s erfarenheter säger däremot att det mer beror på de sociala förhållandena.

Under den tid som jag jobbat i skolan har jag inte märkt att det är på grund av lärare som eleverna skolkar, utan det beror mer på sociala förhållanden och det är allvarligt om eleven inte har det bra hemma. Är det missnöje med någon lärare är det snarare de starka eleverna som protesterar och till och med kan utebli från en och annan timme i protest.⁷⁶

Även L2 tycker att skolk oftast beror på att det är något med eleven eller dess omgivning inte är bra. L2 ser också det negativa i att en skolkande elev inte bara missar undervisning när den är borta, utan även den sociala samvaron med elever och vuxna i skolan.

Skolk är allvarligt eftersom det oftast beror på att något inte är bra med eleven eller något i dess omgivning. Det är skolkandet som blir frekvent som är mest farligt eftersom det leder till att eleven dels missar stora delar av undervisningen, men även den sociala samvaron i skolan med både elever och vuxna. Vuxenkontakten i skolan är mycket viktig för eleverna, speciellt sådana som har problematiska hemförhållanden och behöver fler vuxna förebilder.⁷⁷

L1 tycker att skolk är problematiskt eftersom det kan leda till att eleven hamnar i gäng med asociala beteenden och det kan i sin tur leda till kriminalitet och svårigheter att ta sig tillbaka in i den gamla kamratkretsen.

Jag ser problem med skolkandet eftersom det är lätt att en elev som skolkar dras till "fel" kompisar, sådana som redan skolkar och kanske till och med håller på med kriminella saker. Då blir det svårare och svårare att komma tillbaka och bli accepterad i den vanliga kamratgruppen eftersom de som skolkar mycket ofta kan få dåligt rykte.⁷⁸

En informant, E, tar också upp faran i att dras med av "fel" kompisar och att man sätter skolket i system och kommer in i en ond cirkel, vilket kan vara ett allvarligt problem eftersom det kan leda till att eleven ger upp skolan helt.

⁷⁴ L3

⁷⁵ E

⁷⁶ R

⁷⁷ L2

⁷⁸ L1

Jag får höra resonemang som, jag har ändå IG och hinner inte komma upp till något annat betyg den här terminen. Mina kompisar har också IG och de går inte på lektioner. Eleven ger upp och skolkar ännu mer.⁷⁹

R ser att det kan bli problem senare i livet med elever som skolkar. De kan få svårt att klara sig på arbetsmarknaden och detta tycker R att man ska diskutera med den skolkande eleven.

Jag tycker att om det rör sig om återkommande skolk, så är det viktigt att eleverna blir uppmärksammade på hur det fungerar i vuxenlivet, hur ett arbetsliv fungerar den dagen de får ett jobb. Skolkar man mycket i skolan kan det vara svårt att anpassa sig till arbetstider senare i livet, och då blir det helt andra konsekvenser med den privata ekonomin än när man skolkar som ungdom. Skolan är ju faktiskt ett arbete som eleverna är skyldiga att genomföra genom skolplikten. Skolkar man mycket är det också svårare att komma tillbaka både till studierna och till gemenskapen med de andra eleverna eftersom de hela tiden utvecklas.⁸⁰

Värderingar och uppfattningar kring skolk

När det gäller den tredje frågan, om vilka värderingar och uppfattningar som finns kring skolk, vad som är negativt med skolk och vad det kan vara signaler på så tycker informanterna att elever som skolkar för det mesta har problem kring sig som inte har med skolan att göra. E säger att skolk kan vara signaler på många olika problem och att det är lätt att dras med av negativ kamratpåverkan.

Det är negativt att eleverna kan dras med i gäng som inte är bra för varandra socialt. Ingen vill nog egentligen skolka, det blir en ond cirkel och det är lätt att det leder till destruktiva beteenden, dåligt självförtroende och en rädsla för att gå tillbaka till skolan. Eleven kanske känner att den får trötta både hemma och i skolan för att den inte sköter skolarbetet. Att skolka kan vara signaler på många olika problem. Många elever uppger att de är trötta, att det är därför de skolkar.⁸¹

L2 har också funderingar kring signaler som eleverna ger och som lärarna ska vara uppmärksamma på.

Många elever som skolkar uppger att de är trötta och när de väl är i skolan så sitter de och hänger eller nästan sover mot bänken. Det måste man som lärare vara uppmärksam på för det kan vara signaler på att någon inte är bra kring eleven. Det kan vara allt från att eleven inte har några rutiner hemma på när den ska lägga sig till att eleven mår dåligt psykiskt av till exempel familjebråk eller kompisrelationer.⁸²

R säger att lärarna måste vara uppmärksamma på om elevernas sätt att uppträda förändras eftersom det kan vara svårt för barnen att orka med skolan om de är i obalans psykiskt vilket inte är ovanligt att tonåringar blir i perioder.

En del elever kan ändra sätt och bli håglösa och ointresserade och det måste lärarna vara uppmärksamma på för även om tonåringar ofta får perioder då de inte mår så bra, är deppiga, så får det inte gå så långt att de missar skolarbetet. Då måste skolan och föräldrarna tillsammans hjälpa dem.⁸³

En liknande uppfattning har L1 som talar om att problem hemma kan göra att eleven inte orkar koncentrera sig eller att det finns problem med kompisar.

Det kan komma hemifrån, att man mår dåligt av något som händer hemma som gör att man har svårt att koncentrera sig. Det kan också vara andra elever eller kompisar som är dumma på något vis, så att man

⁷⁹ E
⁸⁰ R
⁸¹ E
⁸² L2
⁸³ R

känner sig otrygg. Gruppträck kan också spela in. Om man har kompisar som säger ”Äh, gå inte på den där lektionen, följ med oss i stället”⁸⁴

Även om de flesta föräldrar tycker att skolan är viktig säger L2 att en skolkande elev kan ha med sig hemifrån att skolan inte är så viktig.

Risken finns att man har med sig hemifrån att skolan inte är så viktig. En undermening som, se jag klarade mig trots att jag strulade med skolan. Fast de allra flesta föräldrar tycker att skolan är viktig, det får vi inte glömma⁸⁵

Att föräldrarnas inställning till skolan och hur deras egen studietid var kan påverka eleverna tror även L1.

Vissa föräldrar hade det kanske trassligt själva i skolan och när de sedan får egna barn fortsätter trasslet eftersom de inte har några goda erfarenheter från skolan själva och inte kan stimulera sina egna barn.⁸⁶

L2 fortsätter att utveckla tankarna kring vad det beror på att elever skolkar eller inte orkar med skolarbetet.

De med återkommande skolk, det är som jag ser det elever med krångel runt omkring. Det behöver inte vara dem själva egentligen utan det kan vara något med familjen. Och då gör eleven det till sitt problem naturligtvis och det påverkar även skolarbetet. Det blir för jobbigt för en del att gå på lektion och orka hålla upp någon verksamhet om man har privata problem.⁸⁷

Även R tror att det är problem på det sociala planet som får eleverna att skolka. R säger att ofta kan till och med skolan vara den plats där det är lugnast och tryggast för barnet.

Den vanligaste orsaken till skolk är att något inte är bra på det sociala planet, på hemmiljön. Så ser det ut här på skolan i alla fall. Skolmiljön för dem kanske till och med är den lugnaste och tryggaste tillvaron. Skolsituationen blir en förlängning. Har man det tufft hemma så orkar man inte med att det går lite tungt i skolan.⁸⁸

L3 talar också om att det ofta är något utanför skolan som inte är bra och då blir skolk signaler från eleven att något inte är bra.

Om jag ser till hur jag värderar skolk så är det fel sätt att lösa saker på men samtidigt måste man tänka på att det som är fel ur min synvinkel som lärare kanske inte går att undvika för den skolkande eleven. Det kanske finns faktorer som gör att eleven inte orkar gå till skolan. Då är vi inne på signaler. Jag känner att ofta är det något utanför skolan som inte är bra. Det kan vara hemförhållanden eller att man umgås med kompisar som också skolkar.⁸⁹

Tankar finns också kring hur skolkande elever upplevs av andra elever och vilka svårigheter det kan leda till för den skolkande eleven, säger L3.

När det gäller signaler från andra elever på skolan om skolkande elever så märker man att elever som skolkar ganska snart får låg status. De kommenteras negativt och får svårare att komma in i

⁸⁴ L1

⁸⁵ L2

⁸⁶ L1

⁸⁷ L2

⁸⁸ R

⁸⁹ L3

klassgemenskapen. Här måste lärarna jobba för en gemensam strategi för hur man stöttar klasskamraterna och eleven som skolkar.⁹⁰

En elev som skolkar får snabbt ett dåligt rykte bland de andra eleverna och de andra eleverna märker snart inte om eleven ifråga är på lektioner eller inte säger L1.

Man hör ju att många elever säger att den där skolkar och den där skolkar. De har lätt för att döma, fast de egentligen inte vet hur det ligger till. Elever som skolkar får snabbt ett dåligt rykte och ibland kan man få känslan av att klasskamraterna inte orkar med dem som skolkar. Om man frågar om den eller den har varit i skolan så vet inte de andra. De liksom skärmar av och glömmar bort klasskompisen som skolkar.⁹¹

Åtgärder mot skolk

Den fjärde frågeställningen är hur man ska gå tillväga för att få bukt med skolk. Vad kan till exempel skolan göra, föräldrarnas och klassens roll i förhållande till den skolkande eleven och finns det faktorer utanför skolan som kan hjälpa eleven att se skolarbetet meningsfullt. R vill att skolan ska reagera snabbt med åtgärder för att få eleven tillbaka till skolan.

Man måste snabbt ta itu med en elev som skolkar. För ju längre man är hemma, ju mer man skolkar, desto svårare är det att komma tillbaks. Innerst inne skäms man säkert. Det är säkert svårt att möta både lärare och andra elever när man kommer tillbaka till skolan, och man är nog orolig för vad de tycker.⁹²

Att lärarna visar omtanke och talar om för eleven som skolkat att man saknat den tycker L1 är viktigt.

För det första är det viktigt att vi lärare visar att vi lärare bryr oss och fråga de andra eleverna var den eller den eleven är. Naturligtvis söker vi efter de skolkande eleverna och när vi får tag på den så kollar man av var den har varit och talar om att vi saknar dig faktiskt här.⁹³

L2 säger att elever som skolkat måste få möjlighet att återvinna tiden de missat men det är inte nödvändigt att det blir ordinära studier på de timmarna.

Det måste finnas något eleven som skolkat får göra för att återvinna tiden den missat. Någon form av återläsning. Det behöver inte betyda att de ska läsa in ämnen utan det kan vara samtal kring varför de skolkar och vad man kan göra för att det ska upphöra.⁹⁴

Något liknande efterfrågar även L1. Något som finns på skolan men som är nödvändigt att åtgärda är att elever som skolkar ofta driver omkring utan att någon vuxen har tid att ta hand om dem. L1 tycker att det borde finnas resurser att sätta in som kunde fånga upp de skolkande eleverna och prata med dem om varför de skolkar.

Det är ju aldrig bra att elever som skolkar bara driver omkring. Om de inte är på lektionen de ska vara så undrar man ju vad de gör istället. Det borde finnas personal som kunde fånga upp dem för andra aktiviteter, till exempel att få prata med någon vuxen om varför de skolkar. När de driver runt och inte går på lektioner finns de oftast kvar på skolan eller i närheten och då finns risker att de når andra elever som också skolkar eller drar med sig fler elever från lektionerna.⁹⁵

⁹⁰ L3

⁹¹ L1

⁹² R

⁹³ L1

⁹⁴ L2

⁹⁵ L1

R berättar om en åtgärd som skolan provat under ett läsår för att ge extra hjälp åt elever som av olika anledningar inte fullt ut klarar skolarbetet. Genom att ha en extra assistent/hjälplärare som samarbetar med de ordinarie lärarna och speciallärarna har fler elever än vanligt uppnått godkända betyg.

Jag tycker att skolan gjort en bra åtgärd i år när vi tillsatt en tjänst som är en blandning mellan assistent och speciallärare. Den personen arbetar tillsammans med en speciallärare och de vanliga ämneslärarna och är ett stöd för elever som har problem av olika slag. Det kan vara allt från läsläsning till att göra prov eller stöd och vägledning vid osämja mellan elever, andra sociala problem eller studieplanering. Det kan räcka att man varit sjuk och behöver komma ifatt med något, det behöver inte vara elever med problem. Det är naturligt att få extra hjälp där och därför blir det inte ”skämmigt” att gå dit. Genom att kunna jobba avskilt med speciallärarna under längre eller kortare perioder blandat med klassaktiviteter har många fler elever fått godkänt i fler ämnen i år.⁹⁶

L2 diskuterar vikten av att känna klasstillhörighet och stöd från klasskompisar och tycker precis som R att de ändå kan behöva någon sorts stödundervisning vid sidan om.

Jag tror att det är viktigt att en elev som skolkat har kvar sin klasstillhörighet och kommer tillbaka in i klassen på en gång. Sen kan den behöva stödverksamhet vid sidan om.⁹⁷

E diskuterar ett annat sätt att hjälpa elever där skolsituationen blivit helt låst och inga åtgärder mot skolket har hjälpt.

Det finns många olika sätt att försöka förbättra elevens inställning till skolan men ibland blir situationen helt låst och ingen hjälper. Då tycker jag att det är bra att göra som det gjorts med vissa elever här på skolan. De fick komma ut på praktik en viss del av skoldagen. De får då göra något som de är bra på och lyckas med, det stärker självförtroendet. Och förhoppningsvis leder det till att de kan tillgodogöra sig de ämnen som de ska läsa i skolan parallellt med praktiken.⁹⁸

Samtalen med alla elever i åttan är viktiga för där kommer mycket information fram fortsätter E. De individuella samtalen är alltså ett sätt för eleverna att prata om olika problem de har, allt från trivsel i skolan och hemma till hur eleven mår fysiskt.

Hur jag gör beror lite på hur informationen om skolket kommer fram. Om det kommer från lärarhåll till exempel vid elevvårdsplanering, så blir eleven kallad till mig om det anses nödvändigt och då inleds samtalet allmänt om hur eleven har det, socialt och hemma, hur den trivs i skolan och så vidare. Jag säger inte som det första jag säger att jag har hört att du skolkar. Dit kommer jag sen. Ett annat sätt att få veta att elever skolkar är att det kommer fram under samtal som hålls med alla elever i åttan. Då tas skolket alltid upp och hur man trivs i skolan. Det är viktiga samtal där mycket kommer fram både socialt och hälsomässigt. Ofta kommer det fram om eleven tillfrågas om det är någon lärare eller något ämne som eleven inte trivs med. Förvånansvärt många elever är ärliga och berättar fritt om hur de har det.⁹⁹

L1 poängterar att öppenhet mellan lärare och föräldrar är viktigt. Läraren har lättare att bemöta eleven om de är insatta i eventuella problem som finns kring eleven. Både föräldrarnas och lärarnas mål är att eleven ska må bra och lyckas i skolan.

Det måste finnas öppenhet från båda hållen. Lärarna ska kunna ringa och även föräldrarna när det är något problem. Som förälder måste man kunna tala om för skolan om man till exempel har det jobbigt hemma av någon anledning. Då är det lättare att bemöta eleven rätt i skolan. Man får en annan acceptans om man vet vad som ligger bakom en elevs beteende. Det är viktigt att det skapas en bra relation mellan

⁹⁶ R
⁹⁷ L2
⁹⁸ E
⁹⁹ E

klassföreståndaren och föräldrarna tidigt Vi har ju samma uppdrag egentligen, vi från skolan och föräldrarna, att deras barn ska klara av skolan och få en bra utbildning. Vi ska se varandra som en resurs, tillsammans ska vi göra det här¹⁰⁰

Ett ökat samarbete med socialtjänsten anser R är viktigt för att kunna följa upp skolande elever effektivt.

Samarbetet med socialtjänsten kan bli mycket bättre. Vi får för lite information om vad som händer med elever som inte har det bra socialt och vilka aktiviteter som ordnas för dessa barn genom socialtjänsten. Många gånger försvinner de från undervisningen och vi tror att de skolkar, sen kan det visa sig att de har haft möten hos socialtjänsten¹⁰¹

Precis som L1 pratar L3 om ett gott samarbete med föräldrarna för att lyckas hjälpa elever som skolkar men L3 nämner att det också kan finnas andra personer i elevens omgivning som skolan kan samarbeta med för att stödja eleven.

Vi borde bli bättre på att samarbeta med till exempel fritidsledare. De känner eleverna på ett annat sätt än vi gör. Många kan ha ett fungerande fritidsintresse fast skolan inte fungerar. Till exempel tjejer som håller till på ridskolan, där de fungerar bra i gruppen och gemenskapen. Där kunde man samarbeta, men det måste ske på rätt sätt så att man inte skrämmer bort dem därifrån också. Det får inte kännas att skolan jagar dem. Runt de flesta elever finns någon eller några personer som de lyssnar på och känner förtroende för, där ska man satsa på att hitta de personerna och samarbeta.¹⁰²

Att skapa en förtroendefull relation med föräldrarna är ett måste. De måste förstå att de är mycket viktiga för sitt barns skolresultat. Dessutom känner de sitt barn på ett sätt som vi lärare inte gör och kan tillföra viktig information om hur vi bäst kan hjälpa eleven. Det vore bra om det blev mer naturligt att föräldrarna var med i skolan då och då även i de högre åldrarna. Det borde inte kännas pinsamt om mamma eller pappa kom med ibland. Om många gjorde det skulle det inte kännas obekvämt.¹⁰³

Informanterna tar upp ett antal åtgärder som kan hjälpa en skolande elev tycka att skolan är meningsfull och vårdnadshavarnas roll diskuteras utifrån olika synvinklar. E tror att föräldrar som själv skolkat under sin skoltid har större tolerans när deras egna barn skolkar och därför måste skolans kontakt med föräldrarna vara bra så att skolan kan påverka dem till att motivera sitt barn att klara av skolarbetet.

Det är först och främst en grupp av elever som satt det i system att skolka. Jag undrar vad de gör istället för att vara på lektioner och om de går hem, funderar inte föräldrarna på varför barnet kommer tolv om de egentligen slutar tre? Det är klart att det finns många olika typer av föräldrar men det vore intressant att veta vilken inställning till skolan föräldrar till storskolande elever har. Hur var föräldrarnas egen skoltid och hur viktig var skolan för dem? Om föräldrarna skolade mycket har de kanske större förståelse och tolerans när det gäller deras egna barn, så därför är det nog viktigt att skolans kontakt med föräldrarna är bra och att man verkligen försöker motivera dem för barnets skull.¹⁰⁴

L3 är också inne på vikten av att skola och föräldrar har ett bra samarbete och att skolan skapar en god relation till föräldrarna.

Om man ska kunna hjälpa en elev som skolkar måste man ha föräldrarnas hjälp. Det är viktigt att tidigt upprätta en kontakt med föräldrarna så att de känner sig delaktiga. Ingen förälder kan väl säga att den inte vill att det ska gå bra för deras barn så utgångspunkten för ett bra samarbete finns ju. Både skolan

¹⁰⁰ L1

¹⁰¹ R

¹⁰² L2

¹⁰³ L3

¹⁰⁴ E

och föräldrarna vill barnets bästa, det måste man utgå från. Sen ska inte skolan stå med pekpinnen när föräldrarna kommer, det gäller att skapa ett ömsesidigt förtroende för att man ska komma någonstans.¹⁰⁵

Att skapa en god relation till föräldrarna talar även E om och säger att det är viktigt att skolan talar om för föräldrarna hur man arbetar och inte tar för självklart att föräldrarna vet det.

Det är heller inte lätt att som förälder komma till skolan och veta hur den fungerar. Den enda erfarenheten de flesta föräldrar har av skolan är från den egna skoltiden. Det är viktigt från skolans sida att vara tydligt, att förklara hur man vill gå tillväga och varför, för att hjälpa den skolkande eleven.¹⁰⁶

Skolan är skyldig att dokumentera när elever har behov av speciellt stöd som till exempel vid återkommande skolk i så kallade åtgärdsprogram och L3 tycker att dessa program ska vara levande dokument där alla parter har inflytande i utformningen.

Åtgärdsprogram är vi skyldiga att skriva när en elev skolkar och uppenbarligen har behov av särskilt stöd för att klara av undervisningen. Det är lätt att åtgärdsprogrammen bara blir ett sätt att dokumentera problem som upptäcks och där några åtgärder förs in. Jag tycker att dokumenten ska vara levande, alltså att de regelbundet förnyas och ändras, och alla parter ska vara delaktiga i dem. Det ska klart och tydligt stå vad alla tycker om problemet och hur man kan förbättra situationen. Det är också viktigt att det står vilka åtaganden alla har och att dokumentet återuppfölj och förnyas regelbundet. Det är tidskrävande men samtidigt är det en möjlighet att följa elevens utveckling.¹⁰⁷

Samarbetet på skolan och hur det fungerar mellan lärare, skolledning och elevvårdsteam är något som alla informanterna diskuterar. E talar om att vetskapen om hur lärarna arbetar och vilka rutiner de har borde förbättras.

Jag känner att jag har dåliga kunskaper om rutiner kring hur lärare och arbetslag arbetar när det gäller skolkande elever. Jag tror att det vore lättare om vi vet hur andra jobbar mer exakt och vad vi kan förvänta oss av varandra.¹⁰⁸

R vill att skolan ska arbeta för att få en gemensam policy för hur arbetsgången ska vara när det gäller skolkande elever.

Vi måste arbeta för att få gemensamma rutiner kring hur arbetsgången ska vara när det gäller skolk och elevvård. Alla bör ha samma policy när det gäller till exempel frånvarorapportering till föräldrarna och alla måste ha helt klart för sig vem som ska göra vad i olika ärenden.¹⁰⁹

Ett långsiktigt samarbete mellan klassföreståndarna och elevhälsan förespråkar L3 och det skulle kunna ske genom gemensamma genomgångar av klassen där elevhälsan och klassföreståndarna diskuterar varje enskild elev.

Jag tror på en genomgång per läsår och klass där elevvårdsteam och klassföreståndare går igenom alla elever i klassen och ventilerar problem och iakttagelser kring varje elev. De elever som det finns frågetecken kring bör sedan återkommande tas upp vid elevvårdsplanering.¹¹⁰

Även L1 önskar ett bättre samarbete mellan lärarna och elevhälsan för att lärarna ska kunna agera på ett bättre sätt mot elever med problem.

¹⁰⁵ L3

¹⁰⁶ E

¹⁰⁷ L3

¹⁰⁸ E

¹⁰⁹ R

¹¹⁰ L3

Ett bättre samarbete mellan skolsköterska, elevvårdsteam och lärarna vore att önska. Vi lärare kan känna oss lite utanför, tycker jag. Vi borde bli mer som ett team och inte arbeta på olika håll. Vi borde ha mer gemensamma sittningar där vi gick igenom eleverna. Vi lärare behöver ju inte få detaljer när det gäller elevernas problem som skolsköterska och kurator har hand om men det är lättare att agera om man vet att eleven har problem. Vi borde kunna vara mer öppna, nu är vi mer som små öar.¹¹¹

Om elevhälsan och lärarna hade ett tätare samarbete skulle risken att man missar att åtgärda något minska säger L2.

Att elevvårdsteam och lärare tillsammans bestämmer hur man gör i olika ärenden skulle minska risken för att något hamnar mellan stolarna. Vi borde hitta ett bättre sätt att samverka och känna stöd hos varandra.¹¹²

Stora klasskonferenser där alla lärare är med och diskuterar alla elever ger inget bra resultat tycker L3 utan vill precis som de andra att ett utökat samarbete mellan klassföreståndarna och elevhälsan skulle ge mer.

Att ha stora klasskonferenser där alla elever diskuteras inför alla undervisande lärare är inte relevant. Det borde vara bättre om klassföreståndarna och elevvårdsteamet tar den diskussionen. Om det är någon speciellt som alla som undervisar behöver veta, så får klassföreståndarna sammankalla för att ge den informationen.¹¹³

När det gäller klasstillhörighet och klassens roll för att stötta skolkande elever så tyckte flera av informanterna att det är viktigt för individen att känna tillhörighet till en klass, även om de kan ha behov av hjälp i mindre grupper för att lyckas med skolarbetet och trivseln i skolan.

Det är viktigt att klasskamraterna visar att de bryr sig och att de saknar eleven som skolkar när den inte är där.¹¹⁴

Att klasstillhörighet och klasskamrater är viktiga faktorer för elever som skolkar anser alla informanterna och L2 tycker att skolan ska arbeta mycket mer med att skapa samhörighet och medkänsla för varandra bland klasskamraterna för att en skolkande elev ska känna att det är tryggt att komma tillbaka in i klassen.

När det gäller klassen som eleven som skolkar tillhör så har vi något att jobba mer med. Det man hör från klasskamraterna är att attityden blir negativ mot den som skolkar. Till exempel, hon är inte här igen, det är som vanligt. Det är förödande, för de här signalerna kommer fram till den skolkande eleven och att få höra det och få bekräftelse på att klasskompisarna inte tror på mig heller. Då kan man komma helt under isen. Eleven måste känna att den har någonstans att komma, där man är välkommen hur man än är. Här ska vi jobba långsiktigt på att jobba ihop klassen. Med livskunskap och aktiviteter som för samman dem, som ger klasstillhörighet.¹¹⁵

L2 fortsätter att prata om hur viktigt det är att den skolkande eleven känner att den är välkommen tillbaks till klassen, att den inte möts av spydiga kommentarer från klasskompisarna.

Att känna att man har en plats i klassen, något att komma tillbaka till kan vara det avgörande för om en skolkande elev orkar ta tag i sin skolgång. De ska inte behöva få spydiga kommentarer från klasskompisarna när de väl kommer utan kunna få hjälp att komma till rätta i stället. Klassgemenskapen är mycket viktig. Är det oroligt hemma kan skolan vara en trygg punkt.¹¹⁶

¹¹¹ L1

¹¹² L2

¹¹³ L3

¹¹⁴ L1

¹¹⁵ L2

¹¹⁶ L2

Lärarna kan ta hjälp av elever och klasskompisar för att få information om skolkande elever för ofta har de kontakt med varandra på kvällar säger R, men det måste ske med försiktighet så att inte eleverna känner sig trängda.

Ofta har eleverna kontakt med sina skolkande klasskamrater via datorn på kvällarna, så de vet en hel del om varandra även om någon skolkar. Lärarna skulle kunna få mycket information om man frågar eleverna i klassen om de har haft kontakt med eleven som skolkar. Fast man får vara försiktig för många elever upplever det som om de tjallar om de berättar något. Man kan inte kräva att de ska berätta, men man ska prata mer med dem om sådant här än man gör.¹¹⁷

E säger att elever har olika behov av att tillhöra en klass. För vissa är det mycket viktigt att vara i en grupp som känt varandra länge och för andra kan det vara bättre att nya grupper bildas. E menar att i en ny grupp kan eleverna skapa sig nya roller och bli av med negativa bilder som byggts upp i den gamla gruppen.

Jag brukar fråga elever om klassen blivit delad någon gång och elever har olika syn på om det är positivt eller negativt om det har skett en delning. För vissa är det en stor trygghet att tillhöra samma klass hela tiden. Man är känd och om man har svårt med något så gör ingen någon affär av det. Om man har problem som inte går att dölja kan det vara svårt att börja om med nya kompisar som ställer frågor och undrar. Men å andra sidan kan det vara bra för dem som gjort sig en negativ bild av sig själv i klassen eller för den som är mobbad, att klassen delas.¹¹⁸

R säger att det är viktigt att skolan arbetar för att snabbt få elever som skolkar tillbaka till skolan eftersom det blir svårare och svårare att komma tillbaka allt eftersom tiden går.

Man måste snabbt ta itu med en elev som skolkar. För ju längre man är hemma, ju mer man skolkar, desto svårare är det att komma tillbaks. Innerst inne skäms man säkert. Det är svårt att möta både lärare och andra elever och säkert vara orolig för vad de tycker.¹¹⁹

Det kan finnas behov av att få arbeta i mindre grupper för elever men samtidigt ska de ha kvar tillhörigheten till klassen för den sociala utvecklingens skull tycker L3.

Det måste finnas möjligheter för elever att få jobba i mindre grupper vid behov. Det kan bero på att man kommit efter och behöver mer hjälp ett tag eller att man har specifika svårigheter i vissa ämnen eller situationer. Men även om man behöver den lilla gruppen ska man ha kvar klasstillhörigheten och göra så många aktiviteter som möjligt med klassen. Det är viktigt inte minst för den sociala utvecklingen.¹²⁰

Elever med speciella behov kan känna trygghet i en mindre grupp, de kan känna sig utpekade i den stora klassen tror E som läst om vuxna med dyslexi som säger att de inte skulle ha klarat skolan utan den lilla gruppen. Genom att fler elever testas och får diagnoser synliggörs deras problem och de kan få den hjälp de behöver.

Många fler barn testas och får diagnoser numer och det gör deras problem synliga och då kan de få den hjälp de behöver mer individuellt. Förr hamnade barn med speciella problem i så kallade Obs-klasser. Där samlades elever med många olika problem och det var inte rätt. Men ändå vet jag, eftersom jag läst mycket om till exempel dyslexi, att många vuxna som fått tillfälle att gå i liten grupp i skolan lovordar det, de hade inte klarat av skolan om de skulle ha gått fullt ut i en helklass. Vissa gånger kanske man blir mer särbehandlad för sina problem i en stor klass än i liten grupp.¹²¹

¹¹⁷ R

¹¹⁸ E

¹¹⁹ R

¹²⁰ L3

¹²¹ E

Tankar kring skolkande elever

Femte frågan rör personalens tankar kring skolkande elever. Tycker till exempel informanterna att skolan är för stereotyp, gruppinriktad, eller kan den tillgodose elevernas specifika behov enligt *Lpo94*. Hur ställer sig personalen till elevernas individuella behov i förhållande till betygskriterierna som ska gälla lika för alla? E tror att skolan kan bli bättre på att anpassa studierna individuellt, att se mer till den enskildes förmåga men ser samtidigt problem att uppnå detta på grund av betygssystemet.

Skolan skulle kunna vara mer gränslös. Eleven borde kunna få klara av olika moment efter sina förutsättningar. Elevernas kunskap och förmåga är mycket olika. Man skulle vilja att skolan var mer rättvis och gav alla en chans utifrån deras förmåga men det är nog inte så lätt med tanke på de ska bedömas för att kunna betygsättas.¹²²

R är inne på samma resonemang som E och säger att lärarna jobbar med dubbla budskap. Dels ska undervisningen anpassas på individnivå och dels ska alla bedömas utifrån samma betygskriterier. R säger att det ändå finns sätt att lösa problemet på.

Lärarna har att jobba med dubbla budskap. Dels att det ska anpassas för eleven på individnivå och samtidigt ska alla jämföras utifrån samma betygskriterier. För att lösa detta måste eleverna kunna visa på olika sätt att de når målen. Det går att ha olika prov eller uppgifter till olika elever i samma grupp.¹²³

Flera av informanterna har funderingar kring idrotten i skolan. Där blir eleverna utpekade beroende på att det är så stor spridning på prestationerna och stora grupper och få lärare gör att det är svårt att tillgodose allas behov. E säger att ämnet idrott är speciellt utpekande för elever som har svårigheter att uppnå målen och att det inte finns några tillfredsställande lösningar för detta.

Idrott är speciellt utpekande för elever som inte klarar allt som eleverna förväntas klara och det finns ingen speciell extrahjälp att få. Om du har problem med matte eller svenska, så kan du få vara i liten grupp men om du inte klarar idrotten, till exempel på grund av övervikt, förväntas du själv ta ansvar och på egen hand gå promenader i stället. Det är som att kasta till en elev som problem med matte en bok och säga, klara dig själv!¹²⁴

L1 säger att idrott är ett resurskrävande ämne om det ska fungera för alla elever. Förutsättningarna bland eleverna är mycket varierande och ska alla få en chans att lyckas behövs mer personal.

När det gäller idrott är det svårt för lärarna att räkna till. Man är bara två lärare på två klasser och spridningen kunskapsmässigt och intressebaserad är stor. Det bästa vore om det fanns en tredje person på två klasser så man kunde dela upp sig ibland. I klasserna finns alla sorters elever bland annat elever från särskolan. De fungerar inte i alla moment i undervisningen på samma sätt som övriga elever, de skulle behöva en trygghetsram i form av en till resurs på lärarsidan. En sådan person behövs också för att kontrollera samspelet och så att ingen blir utsatt, alla ska få vara som de är. Det är svårt att hinna med på ett idrottspass när en lärare är själv med en hel klass i rörelse.¹²⁵

En lösning på problemet med idrottsundervisningen skulle kunna vara att det fanns möjlighet att delta i undervisning i små grupper tycker L1.

¹²² E

¹²³ R

¹²⁴ E

¹²⁵ L2

Smågrupper inom idrotten vore bra, ungefär som det finns smågrupper i b-engelska istället för tyska eller franska. Då skulle de kunna få lite extra träning för att nå ikapp de andra. Då blir de inte direkt utpekade heller som de kan bli om de ska gå ifrån för att göra något annat om det är något moment som klassen ska göra som de inte klarar av. De andra brukar fråga, vart ska du då? Varför ska inte du vara med?¹²⁶

L3 har märkt att skolka från idrotten är en indikator på att eleven inte trivs med något och att det ofta leder till att eleven börjar skolka i fler ämnen om problemet inte snabbt åtgärdas.

Jag har märkt att en indikator på att en elev inte mår bra eller inte trivs i klassen är att den börjar skolka från idrottslektionerna. Får man inte ordning på det, är det lätt att det blir fler och fler lektioner som eleven väljer att utebli från.¹²⁷

Hur mycket tid läraren har med eleverna påverkar hur eleverna mår tror några av informanterna och olika krav och signaler från vuxna och andra elever påverkar också hur eleven klarar skolsituationen. L1 säger att lärarna till inte räcker till för alla elever i den utsträckning de skulle önska.

Sen är det ju det här med hur stora klasserna är. Stora delar av personalen känner ett jätteengagemang för eleverna men hinner inte, orkar inte med allt man vill. Man har många elever per dag och ibland kan man ställa sig frågan, såg jag den eller den eleven idag? Har jag talat med alla elever eller missade jag Kalle idag? Var han ledsen eller? Hade man mindre klasser så tror jag att tempot blev bättre och man hann prata med alla barn. Alla skulle bli sedda på ett annat sätt än i att de stora klasserna.¹²⁸

Svårigheten att få tiden att räcka till alla elever pratar även E om och önskar att det kunde finnas fler vuxna bland eleverna.

Det är nog för få vuxna i klasserna. Det är inte lätt för en lärare att hinna med alla när det är 25-30 elever som samsas om en enda lärare. Jag har hört från föräldrahåll också, att det behövs mindre klasser och elevgrupper för att arbetsro ska kunna infinna sig.¹²⁹

Andra faktorer som kan få elever att inte orka med skolan är relaterade till utseende, relationer och attityder tror L1.

Eleverna har många krav på sig som stressar. Man ska se bra ut, man ska vara populär, ha rätt kompisar och man ska inte avvika för mycket. Vi vuxna måste bidra med värderingar, få dem att tänka. Kanske måste vi rannsaka oss själva också. Vad ger vi för signaler? Vi borde lära oss att tänka, jaha, tänker du sådär, i stället och förmedla det till eleverna.¹³⁰

Stressande situationer uppstår även av grupstryck på till exempel matrasterna anser L1.

Eleverna upplever stress i många situationer och ofta beror det på att de är beroende av varandra och inte vill vara avvikande. Ofta finns det en ledare i gruppen som de andra följer. Ta till exempel skolmaten. När eleverna äter ska det gå fort för att de ska hinna med annat på rasten och när ledaren är färdig följer de andra med även om de inte ätit klart och är det mat som de inte gillar går ingen och äter om några låter bli. De följer varandra. Maten är viktig för att man ska orka med att prestera under hela skoldagen.¹³¹

¹²⁶ L1

¹²⁷ L3

¹²⁸ L1

¹²⁹ E

¹³⁰ L1

¹³¹ L1

Även L3 diskuterar matens betydelse och tar upp ett projekt som pågått i skolan några år.

Elever behöver bra kost och regelbundna matvanor för att orka med skolarbetet. På vår skola har eleverna under några år haft möjlighet att äta frukost på skolan innan lektionerna börjar. Det har varit uppskattat av många elever. Jag tror att de tycker att det är trevligt att sitta ner tillsammans med sina kompisar och äta frukost i stället för att äta ensamma som många gör hemma. Ofta har föräldrarna redan gått till arbetet när det är dags för barnen att äta på morgonen och då är det lätt att de slarvar med frukosten.¹³²

E tycker att det är fler flickor än pojkar som skolkar och att bilden av varför flickor skolkar är mer komplex än för pojkar. Skolan borde lära sig mer om att flickorna har andra behov än pojkar.

Av det jag sett hittills så är det mer tjejer än killar som skolkar. I alla fall som kommer till min kännedom. De verkar också ha svårare att sätta ord på varför de skolkar. Killarna säger mer att, nej den där läraren tänker jag inte gå till. Flickor har andra behov till exempel relationsmässigt, och där skulle skolan behöva se över hur det fungerar.¹³³

Sammanfattning av resultat

Skolpersonalen visar engagemang och en vilja att arbeta för att elever inte ska skolka då det finns mycket negativt med ett sådant beteende. När det gäller vad informanterna anser vara viktigt vid hantering av skolkande elever, är det viktigaste att skolket åtgärdas tidigt. Eleven ska uppmärksammas på att lärarna märker att den är borta och flera informanter tyckte att eleven ska få en chans att bättra sig innan föräldrarna kontaktas, även om flera också nämner att föräldrarna har rätt att få veta om deras barn skolkar.

Informanterna tycker att skolk alltid ska anses som allvarligt eftersom det är indikationer på att något kring eleven inte är bra. Alla informanter upplever att elever som skolkar oftast har problem på det sociala planet, antingen familjerelaterade orsaker eller kompisrelationer. Några informanter pratar också om att en elev som skolkar missar både undervisningstid som den är berättigad till, men också den sociala samvaron på skolan.

Skolpersonalens uppfattning och värdering beträffande skolk visar på att skolk oftast beror på problem utanför skolan. Den skolkande eleven kan dras till kompisar som också skolkar och de kommer in i en ond cirkel. Några informanter pratar om att det kan vara så att eleven inte får rätt stöd hemifrån, det vill säga att föräldrarna inte tycker att skolan är så viktig eller att de själva haft en problematisk skolgång. En informant säger också att skolk kan vara ett rop på hjälp, att eleven genom att skolka indikerar att något är fel som den behöver hjälp med. En anledning kan vara det som ett par av informanterna pratar om, nämligen att eleven mår dåligt psykiskt.

Skolpersonalen har många tankar kring hur man kan få bukt med skolk. Det viktigaste verkar informanterna tycka är att alla lärare är noga med att fylla i frånvaro så att klassföreståndarna tidigt kan fånga upp elever som börjar skolka. Att skapa förtroende och ett öppet förhållande mellan både den skolkande eleven, föräldrarna och lärarna är en annan punkt som flera av informanterna tar upp. Personalen anser att föräldrarnas engagemang är viktigt för att skolan

¹³² L3
¹³³ E

ska kunna lyckas hjälpa den skolkande eleven. Klasstillhörighet och stöd av klasskamraterna är en annan viktig del i att få en skolkande elev tillbaka till skolan och likaså att den får hjälp med studierna för att komma ifatt de andra eleverna. Vidare diskuterar de flesta av informanterna skolpersonalens egna rutiner kring skolkande elever och det finns en önskan om ett bättre samarbete och större öppenhet mellan lärarna och elevhälsan.

Det finns många tankar kring skolk bland informanterna och det rör sig om allt från stress bland både lärare och elever till att skolan borde vara bättre på att individanpassa. Flera av informanterna ser idrott och hälsa som ett ämne där elever som inte passar in lätt slås ut och inte erbjuds alternativa lösningar. Att elever ska kunna erbjudas plats i mindre grupper vid behov tycker informanterna är viktigt och att det skulle vara fler vuxna i skolan. En informant tar även upp vikten av goda matvanor för att eleverna ska orka med skolarbetet. En annan informant har märkt att det är vanligare med skolk bland flickor och att det är svårare att lösa flickors skolkproblematik.

Analys

Vad skolpersonalen har för uppfattning om vad som är viktigt vid hantering av skolkande elever såsom bemötande av elev och föräldrar, kartläggning kring eleven samt hur samarbetet på skolan skulle kunna se ut var relativt lika. Informanternas svar på vad som anses viktigt vid hantering av skolkande elever är till viss del motsägelsefullt till det som Åsa Bartholdsson kommit fram till i sina studier på skolor, det vill säga att lärarna upplevs som experter som ska forma lekmannaföräldrar så att barnen kan disciplineras till att passa in i skolan.¹³⁴ Den intervjuade skolpersonalen tycker att det är viktigt att föräldrarna engageras på ett tidigt stadium om en elev börja skolka. De tycker också att det är viktigt att skapa goda relationer med föräldrarna som bygger på ömsesidigt förtroende. Samtidigt tror flera av informanterna att elever som skolkar kan ha föräldrar som inte tycker att skolarbetet är så viktigt eller som själva haft en problematisk skoltid och att skolan då har en viktig roll att informera föräldrarna om hur skolan fungerar. Detta kan vara ett sätt att få föräldrarna mer engagerade i sina barns skolgång men det kan eventuellt också bli som Bartholdsson skriver, att skolan tar på sig rollen som experten som ska leda lekmannaföräldrarna. Resultatet av samarbetet skulle kunna bli en socialiseringsprocess där eleven ska formas in i skolans normer.¹³⁵

De flesta informanterna talar för en snabb kontakt med vårdnadshavarna när det upptäcks att en elev skolkar, men några av informanterna tycker att eleven först ska få en chans att bättra sig efter att den har blivit uppmärksam på att skolan inte tolererar skolk. Att kontakta vårdnadshavarna vid första skolktilfallet kan göra att läraren mister elevens förtroende och det försvårar det framtida samarbetet, säger en informant. I stället ska läraren prata med eleven och göra upp om att om det inte upprepas, ska inte föräldrarna kontaktas. Samtidigt skapar detta ett dilemma, och en informant säger att skolan är skyldig att kontakta vårdnadshavarna om en elev har olovlig frånvaro. Som vårdnadshavare vill man veta om ens barn skolkar och det har man rätt till. Det framkommer också att informanterna tycker att det är viktigt att eleverna förstår att det märks om de är borta från undervisningen och att lärarna bryr sig. Elever på högstadiet är barn, men på väg mot vuxenlivet och måste få möjlighet till att träna på att ta eget ansvar utan att föräldrarna kopplas in direkt, anser en informant.

För att klassföreståndare ska ha möjlighet att ha kontroll på om elever skolkar är det viktigt att alla lärare fyller i frånvarorapporteringen korrekt och även att muntlig information ges för att förutsättningarna för att kunna kartlägga en elevs skolk sak bli så goda som möjligt. Om alla rapporterar in frånvaro från lektioner kan klassföreståndarna snabbt ta upp detta med eleven som skolkat och då vet den att det inte går att vara borta utan att det märks. Det känns som om informanterna säger detta av erfarenhet och om man ser till Olssons rapport om orsaker till skolk som elever uppgett, så är en av de vanligaste orsakerna just att frånvarorapporteringen inte fungerar eller att eleverna upplever att det inte uppmärksammas om de är borta från lektioner.¹³⁶

Frågor som berör hur personalen tolkar och bedömer om en elevs ogiltiga frånvaro är allvarlig så tycker alla informanterna att skolk är allvarligt och de belyser flera aspekter som Karlberg och Sundell tar upp i sin rapport. Bland annat att det kan vara signaler på att det finns missnöje med personal på skolan eller att det är något som inte är bra på det sociala planet

¹³⁴ Bartholdsson, sid. 126

¹³⁵ Bartholdsson, sid. 121, 126-127

¹³⁶ Häggkvist, sid. 3

kring eleven.¹³⁷ En informant säger att det alltid är negativt med skolk eftersom det slår tillbaka på eleven som missar undervisning den har rätt till men även att eleven går miste om den sociala samvaron med andra elever och vuxna på skolan. Det sistnämnda kan vara mycket allvarligt om eleven har det problematiskt på hemmaplan med föräldrarna och behöver fler vuxna förebilder. Flera informanter säger att skolk är allvarligt eftersom det ofta är en indikation på att eleven har personliga problem av social karaktär. I Karlberg och Sundells rapport framkommer att en av de vanligaste orsakerna till skolk är bristande tillsyn och missbruk hos föräldrarna,¹³⁸ och det är det som alla informanterna tycks tro är den vanligaste orsaken till att elever skolkar. När det gäller skolk på grund av missnöje med lärare håller inte alla informanter med Karlberg och Sundell om att det skulle vara en vanlig orsak till skolk utan menar istället att det är de starka eleverna som visar missnöje om en lärare inte är bra.

Ett annat allvarligt problem med skolk är att elever som skolkar lätt dras till fel kompisar, är något som flera informanter diskuterar. De börjar umgås med andra elever som skolkar och skolket sätts i system och eleverna kommer in i en ond cirkel som är svår att ta sig ur. Dels för att eleverna uppmuntrar varandra att skolka och dels för att det blir svårt att komma tillbaka till den vanliga kamratgruppen och bli accepterad igen på grund av att elever som skolkar kan få dåligt rykte, säger informanterna. Det dåliga ryktet kan uppstå eftersom elever som skolkar mycket ibland hamnar i fel umgängeskrets och kan dras med i kriminella aktiviteter. Just de kamratrelaterade faktorerna är också det som Karlberg och Sundell kommit fram till att det är det som mest påverkar de skolkande eleverna. I undersökningen visade det sig att 70-80 % av skolket skedde i grupp och Karlberg och Sundell säger precis om informanterna att elever som skolkar är mer känsliga för gruppträck.¹³⁹ En informant ser också ett samband mellan skolk och hur det kan se ut för eleven som vuxen ute i arbetslivet. Samma informant tycker att det är viktigt att läraren uppmärksammar eleven på att skolan är ett arbete som eleven är ålagd att utföra samt vilka konsekvenser ett liknande uppförande får vid en anställning. Dessa tankar stämmer väl överens med Karlberg och Sundells avhandling där det står att longitudinell forskning kring elever som skolkat visar att de även har mer problem i vuxenlivet än de som inte skolkar. Till exempel byter de jobb oftare och har svårare att hantera arbetet.

När det gäller vilka värderingar och uppfattningar som finns kring skolk, vad som är negativt med skolk och vad det kan vara signaler på så tycker informanterna att elever som skolkar för det mesta har problem kring sig som inte har med skolsituationen att göra. En informant säger att skolk kan vara signaler på många olika problem och om eleven har problem med till exempel familjen så kan det leda till att eleven inte orkar hålla uppe någon skolverksamhet. Olsson säger att långvariga, nötande påfrestningar kan leda till depressioner som i förlängningen kan resultera i att eleven drar sig för att gå till skolan.¹⁴⁰ Om ett barn har problem inom familjen, till exempel beroende på föräldrarnas missbruk, kan det tänkas leda till depression och då är det möjligt att skolverksamheten blir lidande om man ser till Olssons beskrivning av depressionssymptom som till exempel håglöshet, irritation och trötthet.¹⁴¹ Trötthet, håglöshet och ointresse tas också upp som en anledning till skolk av informanterna och en av informanterna pratar om att lärarna vid liknade symptom ska vara uppmärksamma på hur eleven mår.

¹³⁷ Karlberg, Sundell, sid. 9-10

¹³⁸ Karlberg, Sundell, sid. 9-10

¹³⁹ Karlberg, Sundell, sid. 9-10

¹⁴⁰ Olsson, sid. 17

¹⁴¹ Olsson, sid. 15

Hur man ska gå tillväga för att få bukt med skolk och vad skolan kan göra, vilken roll föräldrarna och klassen ska ha i förhållande till den skolkande eleven och vad som kan hjälpa eleven att se skolarbetet meningsfullt, har informanterna många tankar kring. Häggkvist skriver i sin rapport att skolk kan vara ett mått på skolans arbetsmiljö och hälsa och att de intervjuade eleverna som återkommande anledning säger att undervisningen saknar meningsfullhet eller är för krävande. Hon skriver också att flickor och pojkar påverkas av olika faktorer i skolmiljön.¹⁴² En av informanterna pratar om att elever skolkar på grund av att de har insett att de inte kan uppnå godkänt betyg i ett eller flera ämnen och de ser då ingen meningsfullhet med att gå på lektionerna. Informanten stärker även Häggkvists teori om att pojkar och flickor påverkas av olika faktorer i skolmiljön eftersom informanten säger att flickors skolkproblematik är mer komplex än pojkars. Det är svårare att sätta ord på flickornas problem och hitta en lösning än hos pojkarna. En annan informant tror inte att skolket beror på skolmiljön utan säger att skolan istället kan vara den tryggaste och lugnaste punkten i elevens tillvaro om det är bråk hemma. Skolsituationen och skolket blir då en förlängning för om eleven har det besvärligt hemma orkar den inte med skolan.

Det verkar som om elever som skolkar ofta finns kvar i skolan trots att de väljer att inte gå på lektioner och flera av informanterna är inne på att eleverna på något vis måste få tillfälle att återvinna tiden de missat. Ett förslag är återläsning och det behöver inte vara i form av ämnesstudier utan det kan vara samtal kring elevens situation. Liknade förslag kommer från en annan informant som säger att det är fel att eleverna som skolkar får driva omkring. Det borde finnas någon vuxen som kunde fånga upp dem för andra aktiviteter, till exempel samtal, bland annat för att de inte ska få tillfälle att locka med sig andra elever till att skolka. Detta kan vara ett sätt att lösa problemet med att skolkande elever inte känner någon meningsfullhet i skolan som Häggkvist skriver om. Och genom dessa samtal kanske även orsaken till frånvaron kan sättas in i ett sammanhang tillsammans med eleven för elevens fortsatta utveckling och skolgång.¹⁴³

En informant talar om en nyanställning som skolan satsat på där anställningen går ut på att personen finns tillgänglig för elever som behöver extra stöd. Det behöver inte vara elever med instuderingsproblem eller diagnoser som till exempel dyslexi utan det kan vara elever som varit sjuka eller som skolkat och behöver hjälp att komma igång. Vissa elever får bara hjälp att planera sina studier eller hjälp med läsläsning av assistenten som samarbetar med ämneslärarna för att underlätta för eleverna. Studieplanering skriver Olsson om i samband med hur man kan underlätta för depressiva tonåringar och minska stressen.¹⁴⁴ Om lärarna är observanta på elever som får inlärningssvårigheter och ger dem möjlighet att planera sina studier i lugn och ro hos assistenten kanske det kan motverka depressioner.

Klasstillhörighet är viktigt tycker informanterna även om det kan vara nödvändigt att tillbringa vissa delar av undervisningen i mindre grupper för att nå målen. Lärarna ska jobba mer med klassens samhörighetskänsla för att skapa trivsel för eleverna som tillhör klassen. Om en elev skolkat ska den ändå känna sig välkommen tillbaka. Lindén–Boström och Persson skriver i sin rapport att elever tillbringar en stor del av sin vakna tid i skolan och att eleverna liksom vuxna har rätt till en god arbetsmiljö. Det gäller såväl fysiskt som psykiskt och att

¹⁴² Häggkvist, sid. 3

¹⁴³ Häggkvist, sid. 3

¹⁴⁴ Olsson, sid. 81

känna sig välkommen i en klass och bli väl bemött med respekt av sina klasskamrater ökar trivseln och den psykiska hälsan.¹⁴⁵

Åtgärdsprogram är skolan skyldig att upprätta då en elev har specifika behov för att uppnå målen i skolan,¹⁴⁶ och ändå är det bara en informant som nämner dessa som ett redskap för att hjälpa eleven tillbaka till skolan. Informanten tycker att det är viktigt att åtgärdsprogrammen ska vara levande dokument där alla parter, föräldrar, elev och skolpersonal, är delaktiga om innehållet, precis som Asp-Onsjö efterlyser. Meningen med åtgärdsprogram är att undervisningen ska vara i fokus för att hjälpa eleven uppnå målen men ofta blir åtgärdsprogrammen inriktade på vad som kan anses vara kompensation för elevens brister i stället, enligt Asp-Onsjö.¹⁴⁷

Skolpersonalen framhåller att vårdnadshavarna spelar en viktig roll för att få en skolkande elev tillbaka till skolan och att skolan kan bli bättre på att utnyttja andra viktiga personer i elevens omgivning. Detta efterlyser även Lindell-Hartikainen då de vill att skolan ska nyttja fler normsändare utifrån i skolarbetet som till exempel föräldrar, far- och morföräldrar och idrottsledare.¹⁴⁸ En informant talar om att många elever fungerar bra i olika miljöer på fritiden, till exempel på en ridskola, även om de inte fungerar i skolan och menar att skolan skulle kunna ta hjälp av idrottsledare för att bättre kunna hjälpa eleverna, precis som Lindell-Hartikainen skriver.

Ett förbättrat samarbete mellan elevhälsan och lärarna är ett önskemål som alla informanterna efterlyser. Dels genom att skapa bättre förståelse för vad de olika arbetsgrupperna gör för eleverna och dels genom ett tätare samarbete med gemensamma rutiner för att åtgärder av misstag inte blir genomförda. Det verkar som elevvårdsteam och lärare arbetar mycket på varsitt håll och inte vet så väl vad de andra gör. En gemensam policy för hur man hanterar skolkande elever skulle kunna förbättra chanserna för att snabbare och mer effektivt kunna hjälpa elever som skolkar. Här finns önskemål om både förebyggande arbete genom till exempel gemensamma genomgångar av alla elever med klassföreståndarna och elevhälsan samt ett närmare samarbete och större öppenhet.

Skolpersonalen har många tankar kring skolkande elever. När det gäller frågan om skolan är för stereotyp, gruppriktad, eller om den kan tillgodose elevernas specifika behov enligt *Lpo94*¹⁴⁹ säger en informant att lärarna måste jobba med dubbla budskap. Dels måste lärarna förhålla sig till betygskriterierna som ska gälla lika för alla och dels ska de enligt läroplanen individanpassa. Till viss del tycker informanten att det går att lösa genom individuella prov och uppgifter men en annan tror att skolan kan bli bättre på att anpassa studierna individuellt, att se mer till den enskildes förmåga men ser samtidigt problem att uppnå detta på grund av betygssystemet. Att erbjuda eleverna att arbeta i små grupper är ett sätt att individanpassa och flera av informanterna anser att många elever har behov av de små grupperna för att kunna nå målen och även för att de kan känna sig utpekade i en stor grupp om de har problem. Idrott är ett ämne där många elever har svårt att nå målen och passa in i undervisningen och en av informanterna tycker att elever som har svårigheter i till exempel matematik eller svenska får hjälp på olika sätt men när det gäller idrott finns inga lösningar. Passar man inte in får man

¹⁴⁵ Lindén-Boström och Persson, sid. 20

¹⁴⁶ 1 § 4 kap. 1 § andra stycket skollagen (1985:1100), SFS 2006:205 *Nya bestämmelser i skolförordningarna* <http://www.skolverket.se/sb/d/472/a/7057>. (070522, kl. 16,15)

¹⁴⁷ Asp-Onsjö, sid. 26

¹⁴⁸ Lindell-Hartikainen, sid. 25

¹⁴⁹ *Lpo94*: 1

klara sig själv. En annan informant håller med och säger att idrott är resurskrävande och det är svårt för lärarna att räkna till där men menar att stora klasser och få lärare är ett problem som gäller för hela skolan. Lärarna räcker inte till för eleverna i det utsträckning de skulle önska och detta skapar stress både för elever och lärare. Många skulle må bättre med mindre klasser då lärarna skulle hinna med alla elever på ett annat sätt och tempot skulle bli lägre.

Stress och högt tempo är en faktor som kan få elever att skolka tror en informant och ger exempel som att elever har ideal att leva upp till som är stressande. De ska passa in utseendemässigt, ha kompisar, vara populära och så vidare. I det sammanhanget talar informanten om att många elever inte äter i matsalen för att kompisar inte vill gå dit och en annan informant berättar om att eleverna på skolan har möjlighet att äta frukost på skolan innan lektionerna börjar och hur viktigt det är att eleverna äter för att orka med skoldagen. Lindén-Boström och Perssons undersökning visar också på att matvanorna är viktiga för att elever ska orka med skolan för skolk var vanligare bland elever som inte skötte maten än bland dem som gjorde det.¹⁵⁰

Det viktigaste som framkommit av detta examensarbete är alltså

- Samarbete mellan skola och föräldrar är viktigt för att hjälpa en elev som skolkar.
- Snabba insatser från skolan när en elev börjas skolka.
- Frånvarorapportering från alla lärare så att klassföreståndarna har kontroll på eleverna.
- Åtgärdsprogram ska användas som levande dokument där alla parter medverkar.
- Gemensam policy mot skolk på skola och förbättrat samarbete mellan lärare och elevhälsan.
- Personalen visar god vilja att arbeta för att skolk inte ska förekomma då skolk indikerar att något kring eleven inte är bra och att det i förlängningen kan leda till problem i vuxenlivet.

Fortsatt forskning

Det finns många olika områden att forska vidare på inom området olovlig frånvaro. Till exempel skulle en undersökning kring elevers syn på skolk och hur man kan få bukt med det vara intressant. Att studera åtgärdsprogram och innehållet i dem i förhållande till elevernas resultat och slutbetyg skulle vara en annan intressant synvinkel på hur skolor värderar och åtgärdar skolk. Av intresse vore också att få mer kunskap om hur skolande elever är representerade på skolor med litet respektive stort elevantal eller skillnader mellan storstad och glesbygd.

¹⁵⁰ Lindén-Boström, Persson, Sid. 25

Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete är att utifrån kvalitativa intervjuer med skolledare, personal inom elevhälsan och lärare undersöka vad det finns för tankar kring och hur skolkproblematik hanteras. För att få svar på mina frågeställningar valde jag att göra en kvalitativ studie som står för forskning där datainsamlingen fokuserar på data i form av kvalitativa intervjuer. Intervjuerna gick till så att samtalet spelades in för att sedan skrivas ut ordagrant. Utskriften lämnades till informanterna för genomläsning och eventuell redigering och därefter bearbetades texten i en resultatdel och en analysdel.

Resultatet visar att skolpersonalen har många tankar kring hur skolkproblematiken hanteras. Informanterna hade lika uppfattning om mycket och en faktor som kan spela in när det gäller det är, att de alla arbetar på samma skola. Bland det viktigaste i hanteringen av skolkande elever tycker informanterna är vårdnadshavarnas roll. Skolan och vårdnadshavarna måste ha en öppen och förtroendefull relation för att lyckas få en skolkande elev tillbaka till skolan. Vårdnadshavarnas egen inställning till skolan tros också påverka elevens studieresultat och likaså om eleven har det svårt på det sociala planet med familjeproblem.

Flera olika faktorer som kan få elever att skolka togs upp, som till exempel gruppträck, sociala relationer, depressioner och skolmiljö. Det fanns också flera förslag till hur skolan kan arbeta för att underlätta för elever att komma tillbaka till skolarbetet när de har skolkat. Stöd från klassen och klasstillhörighet ansåg informanterna vara viktigt liksom möjlighet att få extra hjälp parallellt med arbetet i klassen. Mindre klasser med mer tid för varje elev ansågs vara ett sätt att öka trivseln och minska på stressen för både lärare och elever.

Ett bättre samarbete mellan elevvårdsteam och lärare efterfrågades från båda håll och förslag på hur det kunde gå till var till exempel en gemensam policy för hela skolan när det gäller skolkande elever och ett närmare och öppnare samarbete mellan elevvårdsteamet och lärarna.

Slutsatsen blir att intervjuerna med skolpersonalen visar att det finns en god vilja att arbeta för att elever inte ska skolka då det finns mycket negativt med ett sådant beteende. Dels är skolk en indikator på att något inte är bra kring eleven, oftast något på det sociala planet, och dels kan det leda till asociala beteenden som kriminalitet. Oro finns också för att en elev som skolkar påverkar andra att göra likadant och dessutom kan elever som skolkar få problem att sköta sitt arbete som vuxen.

Det viktigaste som framkommit av detta examensarbete är alltså

- Samarbete mellan skola och föräldrar är viktigt för att hjälpa en elev som skolkar.
- Snabba insatser från skolan när en elev börjas skolka.
- Frånvarorapportering från alla lärare så att klassföreståndarna har kontroll på eleverna.
- Åtgärdsprogram ska användas som levande dokument där alla parter medverkar.
- Gemensam policy mot skolk på skola och förbättrat samarbete mellan lärare och elevhälsan.
- Personalen visar god vilja att arbeta för att skolk inte ska förekomma då skolk indikerar att något kring eleven inte är bra och att det i förlängningen kan leda till problem i vuxenlivet.

Litteratur och källförteckning

Litteratur

Asp-Onsjö, Lisa (2006) *Åtgärdsprogram- dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun*. Göteborgs universitet.

Bartholdsson, Åsa "På jakt efter rätt inställning –att fostra positiva och reflekterande elever i en svensk skola". Ur *Skolkulturer*. (2003) Red. Persson, Anders. Studentlitteratur AB

Häggqvist, Susanne. *Elevfrånvaro. Ett mått på skolans arbetsmiljö och elevers hälsa*. Arbetslivsinstitutet. Ur rapportserien *Arbete och hälsa* nr 2000:7. Arbetslivsinstitutet. Sid. 3

Karlberg, Martin, Sundell, Knut. *Skolk. Sund protest eller riskbeteende?* FoU-rapport 2004:1

Lindell, Björn och Hartikainen, Veikko (2001) *Vart går gränsen? Värdegrunden i praktiken*. Uppsala fortbildning.

Lindén, Margareta- Boström, Persson, Carina. "Tonåringars psykiska hälsa." Ur rapportserien *Liv och hälsa ung i Örebro län 2005*. Samhällsmedicinska enheten. Örebro läns landsting.

Olsson, Gunilla (2004) *Depressioner i tonåren –ung, trött och ledsen*. Gothia

Patel, Runa, Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur

Styrdokument

Lpo94, Lärarens handbok. (2002) Lärarförbundet

Skollagen, <http://www.skolverket.se/sb/d/472/a/7057>

SFS, <http://www.skolverket.se/sb/d/472/a/7057>

Internetmaterial

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprk=SV6ar=0607&skolform=11&infotyp=2&id=11> *Kursplaner och betygskriterier*

<http://www.skolverket.se/sb/d/467/a/6787> *Vårdnadshavare ska kontaktas vid olovlig frånvaro*

<http://www.skolverket.se/sb/d/812/a/6806;jsessionid=96CD16543A59F32628DF0A60824221>
33 SFS 2006:205. *Nya bestämmelser om frånvaro i skolformsförordningarna*

<http://www.du.se/upload/5175/Hum-sam.pdf> Högskolan Dalarnas forskningsetiska nämnd.

Muntliga källor

Intervjuer genomförda med skolpersonal vecka 20-21, 2007

Bilagor

Bilaga 1

Information om intervjustudium angående skolpersonalens syn på skolk

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna studie.

Syftet med studien är att undersöka hur skolpersonal på en skola i Mellansverige ser på skolk och skolkrelaterade problem.

Min förhoppning är att genomföra en intervju med dig. Intervjun tar ca 1 timme i anspråk och den kommer att dokumenteras genom bandupptagning. Jag kommer att skriva ut intervjun, och du kommer ges möjlighet att läsa igenom intervjuutskriften och göra ändringar om det behövs innan jag bearbetar den vidare.

Din identitet kommer att avkodas. Bandinspelningen kommer att förstöras efter arbetets färdigställande.

Ditt deltagande är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga

Marie Karlsson

Hanna Trotzig

Högskolan Dalarna

Marie Karlsson, student

Bilaga 2

Intervjumall

1. Vad anses vara viktigt vid hantering av skolkande elever?

- Elev, bemötande, kartläggning
- Föräldrar, kontakt
- Kolleger, samarbete, information

2. Hur tolkas och hur bedöms att en skolkande elevs problematik är allvarlig?

- Antal timmar
- Om eleven ändå klarar godkänt, trots skolk?
- Om eleven går hem eller gör annat, t ex kompisar?
- Sociala relationer

3. Vilka värderingar och uppfattningar finns beträffande skolk?

- Negativt med skolk
- Vad kan skolk vara signaler på?
- Vem skolkar?

4. Hur går man till väga för att få bukt med skolk?

- Vad kan skolan göra?
- Enskilda lärare?
- Klassen, klasstillhörighet?
- Annan personal?
- Yttre påverkan, vilka kan hjälpa? Ifo, kontaktpersoner, idrottsledare etc.
- Föräldrar, andra anhöriga
- Eleven själv?
- Framtidsvisioner?

5. Vad finns det för tankar kring varför elever skolkar?

- Relationer
- Prestationer
- Egna/andras krav
- Skolan för stereotyp?
- Kunskapssyn?

